

Altsasuko euskeraren gai batzuk⁽¹⁾

Es casi un lugar común entre los iniciados en la dialectología vasca que ninguna región posee una riqueza y variedad comparables a la Navarra alta, pero que tampoco hay otra cuyas hablas, con la excepción del límite oriental del Pirineo, estén menos estudiadas. Entre éstas se cuenta el llamado por Bona parte guipuzcoano de Navarra. En estas páginas se estudia el vasco de Alsasua, importante centro ferroviario y población principal de la Burunda, cuya habla clasificó el príncipe, fundándose en ciertos rasgos, como guipuzcoana. Sus habitantes son hoy en buena parte de procedencia extraña y la situación de la lengua, entre las gentes de la localidad, no es demasiado próspera, ya que no es conocida y usada más que por personas de más de cuarenta años, más o menos. Esta es una razón más para que esa variedad vasca sea recogida con urgencia. De su estudio, saltan a la vista desde el primer momento algunos rasgos notables, en parte nada guipuzcoanos. Así, por ejemplo, en lo fonológico, la despalatalización en voces como *oilar* 'gallo', *teila* 'teja', etc., que estamos acostumbrados a considerar, por una generalización apresurada, como propia de hablas labortano-bajo-navarras.

(1) Izan bekit zilegi 1961-ko BRSVAP-4.º-an agertu ziran uts arin batzuk emen zuzentzea: Jarri bear luke:

<i>amékana</i>		393 orrialdean
<i>orizka</i>	"amarillenta"	396
<i>zomát anáxeri</i>		398
<i>érori dutzú...</i>		398
<i>bállurra</i>		402
<i>ilénti</i>	"tizón"	403

Ta bijoa bide batez beste uts au ere. Luis Mitxelena jaunaren *Fonética Histórica Vasca*-n 141 orrialdeko oarra ikustean konturatu nintzan uts onezaz. Izabako esku-idatzian *urín(a)* "(la) grasa" neukan artuta, baiña garbira aldatzean oker ipiñi nuen. Uztarrozkoa, agertu zan bezela: *úrín(a)* "(la) grasa"

Altsasu da Napparroan Burundako erri aundiena; baiña, ezaguna danez, alde askotako atzerritarrez gainezkan betea. Altsasuar jatorrak, kanpotarren aldean, gutxi dirala esan bear. Bertako euskera dakiten erritarrak, berriz, berrogei urte ingurutik gorakoak bakarrik izango dira. Eta auek ere, jakiña, erderaz egiten dute gaur beren umeakin. Ikusia dago besterik gabe erri ontako euskeraren azkena.

Baiña onexegatik jo dut erri ontara, galdu baiño len, izen batzuk badare, ezagutzeagatik, gero danak aaztu ez ditezen. Beste zio bat ere izan dut ikusketa au egiteko. Irakurrita neukan badituela alde ontako euskerak Oñatikoakin lotzen duten urkotasun edo aldekotasunak. Ikusiko ditu irakurleak urbiltasun edo aidetasun orietako batzuk bildu ditudan gaietan ere.

Aurrera baiño len, nere eskerrona Altsasuko Aita Kaputxinoai ta, batez ere, Aita Julian Yurre-ri: onek lagun egin dit lan ontarako egin ditudan atzeraurre guzietan eta beronek arkitu dizkit lankide onenak erri ontan.

Altsasuko azentuaren kontua ezta erreza. A. Kandido Zubizarretak eta A. Jose Iturriak, musikariak diranez, laguntasun ona egin didate gai onen buruz, batez ere, donu-kontuetan. Lan ontako azenturik berezienak eta zaillenak lagun auekin ikusiaz ipiñi izan ditut.

Itz batek bi azentu dituenean, bigarrena egiten da indar aundiagokin geienetan eta donu goragoan. Badira indarra maillaka geituaz edo gutxituaz eta donua ere maillaka goratuaz edo beeratuaz doazen itzak, esan nai nuke, bitarteko azentuak. Batzutan gogora etorri ere egiten da ez ote litzaken izango obe ta errezago azentu gabeko silabak izentatzea.

Azentu ezagugarrienak bakarrik idatzi dira emen —ziurrago ibiltzearren, naasketarik ez sortzearren— eta etzenduke asmatuko azenturik gabe gelditu diran itzak, berak esaten dituzten bezela esaten; ezta azentuakin idatzi diranak ere beren neurri berdiñean egiten. Ontarako errezagoa litzake Erronkariko azentua. An idazten diran azentuai emengoai baiño indar aundiagoa eman ezkeru, gertuago ibilliko ziflake Erronkariarrakin. Altsasun donua dabil, iñolaz ere, aldaketa geiagotan.

Toki bakoitzean oarrrik ezarri ezpadut ere —aspergarri ez egitearren—, *i* ta *u*-ren ondoren datorren *a* ia beti aldatzen da, gutxi edo asko, *e*-ren aldera; geienetan bide-erdian gelditzen da. Batzutan *e* idatzi dut, baiña badu orduan ere *a*-ren antza pixka bat. Ontara artu bear dira: *neskiai* (-kiei), *gutxitán* (-txitén), *ogiyakin* (ogiyé-), *dakiau* (-kieu), *gastiak* (-tiék), *aitek* (aitak), *guziyen* (-ziyan), *ardiyek* (-diyak), *gauba* (gaube), *itxura* (itxure), *sukalde* (sukel-), *udáako* (udé-), *mundubán* (-dubén), *soruen* (-ruan), etabar, etabar.

Askotan *ei*-ren ordez *ai* entzuten da: *baiya, sai, ogái, gaiyenak*; eta *eu*-ren ordez *au*: *auriya, auliya, autsi*. Baiña emen ere badira tartekoak.

Gutxitan gertatzen da *a* ta *o*-ren arteko otsa: *naun* (noun), *duazu* (duozu), *aizpok* (aizpak).

Geiagotan *e* ta *i*-ren artekoa: *geo* (gio), *artzeaiti* (artzieiti), *goitibea* (-bia), *umeok* (umiok), *urien* (urien).

Gutxitan *o* ta *u*-ren artekoa: *zuloik* (-luik), *zegoban* (-guban), *parrokuo* (-kuu), *alabio* (-biu).

Zalantzan negoziarik nola idatzi itz batzuk, lankideai galdegin nien nola zatitzen zituzten itz oriek eta: *mai-ya, anai-ya, gau-ba, bai-ya* egin zituzten beren *i* ta *u*-rekin; eta esan ere idatzi ditudan modura esaten dituzte arduraz itz egiten dutenean beifipeñi.

Oiturari jarraituaz *nipezelaxe* (= ník bezelaxe), *zenbatia* (=zenbat dia), *dánopatin* (= dánok batin), *gútánok* (= gúk dánok), idatzi ditut; baiña egon naiz ez ote liraken egokiago *nipezelaxe, zenbattia, dánoppatin, gúttánok* eta abar; *p* eta *t* bakarra baiño zerbait luzeago egiten dituztela ematen baitu.

Ondorengo itza eztaorkienean ipintzen duten betegarritxoak aurreko itzari ontara erantsiaz idatzi dut: *nik-e, an-e, guai-e, nesKatek-ee, bidiortan-e*, etabar.

Izen baten esanaia geitzeko edo indartzeko itzaren ots bati ematen dioten luzapena ta indarra irukoakin adierazten dut, bestelako bikoetatik bereiztearren: *auilla, barrre, omna, poooziik, pozaaa*, etabar.

Sarri ikusiko dituzu birresanak eta askotan esanak orri auetan. Zatiketak edo pusketak egin baditut ere, mozketarik edo laburketarik eztut egin tartetik itzak atereaz; eta azentuari edo azentuaren itzari bere leku jatorra gordetzeagatik egin dut ori. Magnetofonetik artutako guziak señale au daramate: (*).

Askotan gertatuko da ník jarri ditudan geldi-uneak eta berak izketan egiten dituztenak bat ez etortzea. Esaldiaren esanaieri begituaz ipiñi ditut ník.

Billaketa ontarako izan ditudan lankideak: Migel Goikoetxea ta Luisa (senar-emazteak), Isabel eta Juanita Larrea (aizpak), Graziana Arregi ta Blasa San Román. Danak Altsasun jaio, azi ta biziak. Seirak artu nituen, esku-idatziz gaiñera, magnetofonez. Diferentzi txiki batzuk badira beren izketan: *giman* "éramos" (batzuk), *gindan* (bestatzuk); *esan* "no era" (batzuk), *etzan* (bestatzuk). Baiña gauza bakoitza norena danik eztut jarri, geiago ez luzatzearren. Alare Juanita ta Isabeli geiago artu diet magnetofonetik, obeto entzuten ziralako.

Aaa naure (2 s.) *San Miel* (2 s.) *aingéruba* (*)! "el ángel". (Dei au egiten du estualdi askotan).

- abarrak* "las ramillas" (para hacer fuego).
abeatsa "el rico"; *osaba abeatsan ondun dirubasko inda* (*) "habiendo hecho mucho dinero...".
abeastuta doó; *abeastuik* (3 s.?) *etor da*.
abidiya "el arandanedo".
abiya "el arándano".
adarra "el cuerno"; *bi adar*.
adin batekuk gaa "somos de una misma edad".
afaiya patu "poner la cena".
afaldu zaun (2 s.) "cenemos". *Eta geó etxatorrita afaldu berrin lokartu nekatuiken* (*).
afolabaiku: *kristau oi afolabaiku a* "ese individuo es descuidado".
agi "la vara" (para derribar castañas); *agaat, bi aga*.
agertu a berriz "ha aparecido nuevamente".
agina "el tejo"; *agina oso gogorra dá, óso gogorra* (*).
aginak "las muelas"; *agin bat*.
agó "espera"; *gu(r)i amak eman zegún ezkondu gindanién mézaik* (3 s.) *ez auztéko umiengaiti, meza(a) fatéko bánakán lepiziko gizoná ta geó, geóoo gáurok fateko. Eta ólaxe bizimodubá. Fuérte la* (sic) *in da...* (*).
aguardiartin (4 s.?) *nokin yon zai* (s. I?) "con quién habéis estado por la mañana?" (*).
aguerdiya "el mediodía".
ái sagar gozuoiyek, bagendukazki sagarroiyék (*)!
aik eta San Inaziyoarte "hasta llegar a Loyola". *Taik* (s. I) *erán-erán Ama Berjiman aurreti patú ezkerreskubi bi fila o irú eta...* (*) "y poniéndolos ordenadamente ante la Virgen a derecha e izquierda en dos o tres filas...
ainnnbeste mila! Zénbat mila?—Zazpi milá, zazpi milá; ogéitazazpi mila personá gu yon gindanin; pelegrinaziyú Kaláorrati, Panplónati eta pelegrinaziyúk ásko egún artan, ásko. Eta lekubá danókaitzekúk (5 s.), *zengaiti Ama Berjiman ondoti asita zuiraindo bitartín, zaira bitartín, danma leku, leku ónak iendi yoteko; ta danoindako lekubák* (*).
aino gutxi uka "tiene poco tizón".
aintzinekuk "los antepasados"; *gure aintzinekuk*.
aíta dina in da semi "el hijo se ha hecho tanto como el padre". *Eta áitak esan zuan* (2 s.) *niri, suegruak: gúria bádiyú; atzeko gizáaajuék* (-juék: dit.) *núndi ekarr(i) ber dei egúrta eta núndi beotu ber dei* (2 s.); *basuak badazi danak bótatzen eta goora jo dau, goorá, eta emen bide txarrák. Zérríkúskizunak! Biziya iya fan zaigú eta ganaubak eta danók galtzeko estáuan* (3 s.). *Ta guáai etxien dukeu* (3 s.), *semiek itén tuu, gútánok etxien itén tuu eta*

- guai* (s. 1) *naiddénak egosi etxien dukau éгурrá, súbá* (-bá gorago) *eta naiddénak egosi étxien dukazkaú gútánok. Iya zér...? Eztoó nie suegruá eta nie* (2 s.) *gizona beira. Dudanaiz, baya allldóten* (2) *guziya mundubán láncieiná* (3 s.?). *Eta guáiré esaten duei semiek éz lanik eiteko, baya nolabait óitu* (2 s.) *in naun* (s. 1) *lanien fuerte, ni ezinaiz geldí yóon. Monjatan ikes neen láitzen, baya naure biziýén lana izen dót. Semiek* (3 s.) *aunditu zienién nee gizonak: zazei Eibárrea ofiziýu ikestea; au aizkeneku don nekazantzi emékua* (4 s.). *Ta Eibarren ikes zein* (2 s.) *ofiziýuá eta gudai bi seme... plántxak itén tubei* (3 s.), “fábrica de planchas” *dukéi* (2 s.) *eta bútanó eta kázuák eta órnilluák eta nezesidade gúziti iten dei laná; éstee nee suegrua ta nee gizona beira. Guk pasau tuun istoiyek basúen!* (*).
- aitagiarreba ta amagiarreba* “el suegro y la suegra” (3).
- aitagierra* “el suegro”; *aitagier batzuk*.
- aitajauna* (el abuelo) *zan pixkat buruti nastutxu.—Aitájuna? Osába zanen* (ika) *úra. Berán besótakú* (*).
- aitapuntaku* “el padrino” (de bautismo); *bi aitapuntako*.
- aitu tuzu?* “los ha oído V.?” *Aitú tuben kontu guziek beak ixíxil atzea, be iyoi maldádeik etruon ematen* (pero a nadie causa daño); *be georé ondó esán ber din kontúba, bestela geó* (2 s.) *maldadík* (*).
- aitxurak zorrozuta dukazkizu?* “las azadas”; *bi aitxur*.
- aitz-arriya* “la piedra caliza”; *bi aitz* “dos peñas”.
- aizkan dailtzá* “andan a pedradas” (4).
- aixkire gutxi* “pocos amigos”.
- aiya* “la pocilga”; *sartu aia* “entra a la pocilga”.
- aizea fan* “ir a cazar”; *aiz gutxi* “poca caza”.
- aizebildubak* “las ventiscas” (?).
- aizegorriya* “el viento que viene de Francia, el más frío”. *Santatriá* (4 s.), *omutza eskea etortzen zanín katilu-gariyá; aizie bieldu* (3 s.) *zazú, órti; aizie bieldú* (*).
- aizkora batzuk* “unas hachas”.
- Aizkorriti zatozin gustiyak* (*) “todos los que venían por A.”.
- aiztaiyak* “los cazadores”.
- ákerrá* “el macho cabrío”.
- akestu in da* “se ha desafilado” (sic).
- aketsa* “la mella”; *bi akets*.
- alabi datorrela* “que venga la hija”.
- alarguna* “el viudo, la viuda”; *alargun bat*.

(2) *allldóten*: -dó- donu bat gorago *al-* baño. (A. J. I.-K.)

(3) *aitagierraba ta amagierraba*.

(4) Altsasun *aizkan* eta *arrikan* adiera berdifekoak bezela eman dizkicáte; baiña Oñatin, beintzat, *aizka eín* “arrojar peñas” eta *arrika eín* “apedrear” dira.

- albajaketan doó "está jadeante".
 aldapí "la cuesta"; bi aldapa.
 alkar lau muturko jo ta dirubá, zorioneko dirubá, Jangoikuen urriena (*) "los boxeadores"; alkar lotuta "atados entre sí"; esan genduan alkar...: "nos dijimos mutuamente...".
 alkate gutxi "pocos alcaldes".
 alkiya "el banco".
 alfer bat "un vago".
 alsasuarrak "los de Alsasua".
 altz batzuk "unos alisos".
 amagier batzuk "unas suegras"; ...tesán emen zuan, amágiyerrak esan emen zuan: berau, náurire penaematén (4 s.?) juek (s. I) arrópio-rrek (4 s.?), baiya... (berriz) Náurire pena ematen juak (s. I) arro-pioi, naure alábian arropi jazti neskiari, beetxukak, eztúka gaiyoo arrópaiken eta eréitzen zait alábi dukatela ondúun arrópio-rrekin etautziyozu bákin, Pédroi (3 s.) esán zuan. Ta Pédrore in zan ikonformatu. Beanrian arropi jántziik neskami (*).
 amapuntaku "la madrina" (de bautismo).
 amárgaraiyan amarretakueitea (6 s.) faten zian (s. I) gizonoiyék ta... (*).
 amaun guziya "toda la telaraña".
 amesetan yonaiiz "he estado soñando".
 amina "la abuela"; iru amin.
 amurraiya "la trucha"; bi amurrai.
 an zoon Alsasun yondako apaiza.—Alsasun yonitako apaizá.—Ezait akorda(-tzen ala -ten?) guai isena nola dan (*).
 anai-arrebak "los hermanos".
 anaiya "el hermano" (de hermano o hermana); bi anaitxo "dos hermanitos".
 andaitza "la pértiga" (del carro); bi andaitz.
 andrageiya "la novia".
 anka-giltzi "la articulación del tobillo"; anka-orraziya "el empeine".
 ankatakuk "el calzado".
 Ankutsín jaitxi ginduben (sic) bide puskaat, zengaiti irrístau iten zan zapatakin.—Zapatakin eta min artuko genduben bildurrák, anku-tsetán; galtzak-e kendu beé, zapatak-e kendú tankutsetan ibili gindan. Ta bieje ona in genduben ta berriz e fán laiké, beya irruitxo itén da, irruti. Gertúbo báloó... Ni binepin conforme noon ikus gendunén, bai. Ta gaiyo ezpaldin bagaa fatén eé gure begiyek óndo ikusi zitunein ango bastérrak (*).
 anri ta gizona "el marido y la mujer"; iru anra. Ez, aruzkun eskatu genduan Santatriai, zenti emeko anratek, Maluxak (Maria Luisa) esan zegun: umiák, eskauyozubei Santatriai; aginduyozubei katilugariya... Ta eskau (2 s.) genduan; omutz etorzen zan beskin tama-

- ten genduan-e katilu bat gari... Aizimaten seen; guai eztukau* (3 s.)
gariya garbitzeko eta eztakiau guai; guai makinak... ()*.
antigoko etxi "la casa antigua".
antuxa "el estornudo"; *iru antux*.
antxumi "el cabrito"; *bi antxuma*.
apaizetxi "la casa cural"; *bi apaiz*.
apatxo (beso) *ematen zaiyo eskúban; aztuik noó nola zaiyon izéna,*
Arraté eo eztaít nor dán úra; badirui bizitóla (*).
apo batzuk "unos cerdos sementales".
apustuba in dei korrikan "han apostado a correr".
arabarrak "los Alaveses".
aragiya "la carne (cualquiera)".
arainan "anteayer"; *arainan-etziti* "anteanteayer".
araitza "el roble"; *bi araitz* (5).
araiydiya "el robledal".
aranak "las endrinas".
arantzi "el endrino"; *iru arantza*.
Aranzazun yonik noó. (—Oñez?—neronek) *Oinez obetoó, automo-*
bilak galteiten (*).
ararú "la pala de madera para recoger el trigo en la era"; *bi araro*.
arasi "el anaquel"; *bi arasa*.
ardaiya baimdo sekuoo doo "está más seco que la yesca".
ardiya "la hembra de cerdo".
ardiyek eske fan da "ha ido a traer las ovejas".
argitu "amanecer".
ardo gutxi "poco vino". *Eta bazkaitan así gindán da etsakiyein nólaes-*
katú (4 s.) *árdua* (3 s.), *an etzain ata árdouk eta guk aizpa biyok*
bagendekien éskuez eta mik banakiyen an Franzesak bazeela es-
kuéldunak (4 s.) *eta serbizailiai esan nuan* (2 s.); *baézpa bakizu*
eskuéz? Da baiyétz esán zuan (2 s.). *Ba ook bér dei árdúa* (3 s.)
eta ata zazubéi árdúa (*).
argiya il zazu "apague la luz". *Guk an dantza ta guziek inen gendu-*
zen gelártan (en aquel cuarto), *baya árguik éz.—árguik éz* (*) "no
 (había) luz".
argizei gutxi "poca cera"; *argizai-ustai bat* "un rollo de cera".
ariko batzuk "unos carneros".
arima gutxi "pocas almas".
arina doo "está ligero".

(5) Bi edo iru andre izan dira "el árbol" *araitza*, "el arbolado" *araiydiya*, "el manzano" *sagarraraitza* ta "el nogal" *intxoraraitza* eman dituztenak. Baiña beste aldetik segurua da *sagarra* "el manzano" ta *intxorra* "el nogal" ere esaten dirala Altsasun eta, beraz, neronek enituzke adiera ta itz oriek ontzat artuko besterik ikusi gabe.

- ariyazi genduan zér galdu zeen* (*) “le hicimos comprender lo que había perdido”.
- arkakuso batzuk* “unas pulgas”.
- arke(r)a doo* “está en celo la oveja”.
- ariya irun* “hilar”.
- armimau bat* “una araña”.
- ar bat* “1) gusano; 2) macho”.
- arrailau* “rajarse”; *iru arraila* “tres rajas”.
- arraiya* “el pez”; *iru arrai egos tut* “he comprado tres peces”.
- arrama gutxi* “pocas ramas”.
- arramaiyo gutxi* “pocos armarios”.
- arrano gutxi* “pocos buitres”.
- arranzali* “el pescador”.
- arrastuk: Jendi pasaubitako arrastuk aitzin* (*) “rastros de haber pasado gente en la peña”.
- arrantzaa gazi* “vamos a pescar”; *zazei arrantzua* “id a pescar”.
- arrebi* “la hermana (de hermano); *iru arreba*.”
- arrija dana* “todo el arreo”.
- arriya* “1) la piedra; 2) el pedrisco”; *arrikan dailtza* “andan a pedradas”.
- arrontzi patzen doo óilu* “está poniendo la gallina”; *iru arruntza. Arruntzii? Laukuna; eta geore paratzen éééz. (—Nola?—neronek) Arrontzii; láukúú, arrontzik* (*) “el huevo valía 5 cént. y aun así no nos ponían”. *Arrontzatek-e zortziku baliyo eta bí, biperriz-e irú laukó, eta dirúba yon balítz zortziku etzínen balioko arróntzik, eta guaáí?* (*) (6).
- arrotza: ardi arrotza* “la oveja que no es del rebaño”.
- artaiya* “el establo de ovejas”.
- artalde txikiya* “pequeño rebaño”.
- artza* “el oso”.
- arxálduakín: Ba emeko nesaki bat faten zan arxálduakín úrtió* (3 s.) *Írina negúban. (—Zerekin?—neronek) Arxálduakín* (*) “con el rebaño”.
- asarratu in dia* “se han enfadado”; *asarrau zan.*
- askó gauza: Eta kantáiyetan zesaten zeén, Galbaiyu aiyetan dana, askó gauza, dának; Pasio Santuko gauza guziyák* (*) “y (se veía) en aquellas Estaciones todo lo que se decía en aquellos cantos”.
- aspertuta noo* “estoy aburrido”.
- aste guziya* “toda la semana”.
- astelená, astiartí, astiaizkená, osteguná, ostialí, lanbatá eta domeká* (sic) (*).

(6) Azkeneko -ái bederatzi donu igotzen da *gua*-tik asita (A. J. Iturria-k).

- asten gindan-e biltzén ontziyá eta barrideko anra guziyák eben ilerriguntziekin faten zian* (2 s.) *biltzea eta biltzen zanin gaztaiyá ogiayakin ematen genduan laguntzea faten zanai* (3 s.) (*).
- asti*: *Iya ogiya astiitoo* "a ver si el pan está levantado"; *ezta asti, ezta astitzen, ezta astiko*.
- astimina duka* "el sabor que le queda al pan por haberlo tenido demasiado sin meter en el horno".
- asuna* "la ortiga"; *iru asun*.
- atako diá* (s. I), *atako diá* (s. I) "ya saldrán".
- atazi* "hacer sacar".
- atalagi* "la tranca de la puerta"; *bi atalaga*.
- ator onutza* "ven acá".
- atorra gutxi* "pocas camisas (cualesquiera)".
- atoz, naure umiá* (2 s.) "ven, hijo mío".
- atsa artu* "respirar".
- atsaldeko seiya* "las 6 de la tarde"; *atsaldeon* "buenas tardes".
- atsan emen* "descansa aquí"; *atsantzen doo lurra* "está descansando la tierra".
- attuna* "el abuelo"; *iru attun*.
- atxikueza* "el palo con que se lanza la tala"; *iru atxikuez*.
- atxiya* "la tala"; *iru atxi*.
- atzaparrak* "las zarpas".
- atzekaldí* "la trasera".
- atzore esan zenduben* "ayer también lo dijo V."
- auliya* "la mosca".
- aulubiyak* "las fresas"; *bi aulobi*.
- aundi bezain on bazaa guetxeakoainbat* (4 s.?) *baza*.—*Aundi bezain on banitz zen etxeako geiyei neiz* (esaera zarra) (*).
- auntza* "la cabra".
- ountzuba* "la (oveja) estéril"; *auntzutu dia* (2 s.) "han cesado de dar leche".
- auriya dakar guái* "está lloviendo"; *auritan doo* "id."
- auritintinák* "las gotas de lluvia".
- aurpegi alegeria* "la cara alegre".
- aurtén* (2 s.), *aurtén ezton erraz izein maiyetzea bitartin, zeinti gelditu dién* (2 s.) *txikiyák, inderbée; zengiti ber deín Jangoikuk botatzen deén auri gozúra ber dínei* (3 s.), *gu(k) botatzen dounák* (3 s.) *eztin batére luxitzen; an jeén porrubéik eta beste gaineako berdurák itxurabée*.—*Gualdekuk* (3 s.) *jukazkinaier* (sic) *porrubák ónmak; baiya mangiekin urásssko botatzen juenei; eta mangioi léku gutxitan jóon; mangioi bagenduká... Porrubak urásko ber din da mangiarrek artzén din putzuti urásko; baya ori nún doó? Léku gutxitán* (*). *Aurten ikus tuu guk, Ferminá, aik, aik ebéik* (2 s.).

Ba guk ukus genduzen dának (*). *Aurten ezin dau Donostia fan* (*)
 “no podemos ir...”

(*bi*) *auspo* “fuelle”.

autsi oni “ten esto”; *autsiya ta zurra* “el tacaño”.

auts au kentzeko koroztuin (3 s.?) *ber dezubei larrainau* (3 s.); *larrain oni kendu zaiyo korótza*. *Eta basóa faten gindan korozbillaá ganau-bak ongarriyak eindá* (2 s.); *ekartzen gendúben gúrdiyán*; *perz batin txokolatie bezela ein eta ilarriguntziyekin-e zabaltzen gendubén mostillue bezelá eta patzen gendubén larrainoi beste zorúbaá, zoru onakin* (*).

autsuiyela “el trapo de ceniza (en la colada)”.

autziko duzkiagú “te los dejaremos”. *Eta gú berriz-e beireka noiz etorkote dian, gure gosiék, gure zer jaten zein beirekán: dana jain jegubeik* (3 s.) *eta gutako eztiye ezer(e) autzi ber* (*) “nos comerán todo y no dejarán nada para nosotras”.

auznartzen dee “están rumiando”.

auzolana, auzelana “el trabajo vecinal”.

axaiya “la zorra”; *bi axei*.

axuiya “el cordero”; *bi axui* (3 s.).

ayúntamentubák, gizékuei, guziyeiri, sokán daen guziyeiri purú máten daue. *Enézikésain zénbat puró dian*. *Eta puruoi* (2 s.?) *artziaiti fumazailik zárrak ee fan itén dia* (2 s.). *Eta ezin dianairi fan Parrókúik* (7) *egún artan ematén dauzte purúk; etxéik etxé ibiltzen da Parrókuo zarráiri purú ematén*. *Ori Parróko óna á* (*).

aza gutxi “pocas berzas”.

azal gutxi “poca corteza”.

aziya “la semilla”.

azkan dail “está rascándose”.

azkatal motxak “las uñas cortas”.

azkonarra “el tejon”; *irú azkonar*.

azpijana in duaa “ha trabajado ocultamente para echar abajo mi proyecto” (orixe egiten du ibaiko urak ere egaletako lurrakin beera etorri dedin).

asztala “1) el talón; 2) la mancha o salpicadura de barro en la ropa”;
bi astal.

azterrikan dail “está escarbando”.

azukre gutxi “poco azúcar”.

azundu aa “ha sido cruzada (la cerda)”.

báaai (8), *núnbaáit* (9)! *Ordun ézan zementoik, fundiziyoik ee ezán*

(7) *Pa-rro-kúk*: silabatik silabara donua igoaz (A. J. I.-k).

(8) *Báa*- pixkanaka bi donu jaixten da eta be orretan gelditzen da *-ai* (A.J.I.-k).

(9) *nún*- indar geiagokin ta lau donu ta erdi gorago aurreko *-ai* baiño; *-ba*- bi donu jaixten da; *-ait* donu erdi bat gorago *-ba*- baiño (A.J.I.-k).

- “sí, ya lo creo! (irónico) Entonces no había...”.
- badirui auritaa sartu ber dela* “parece que va a llover”.
- baie gúuk sékula ezgenduén* (4 s.) *ikési kartakanda* (-tanda?); *eztaít guáindo* (2 s.) *briska zer dán ee*; *eztot ikesi-tá*. *Eta nóla naizu egúnoo kartakaa* (-taa?) *fatén dan emakumiarrek ureitzi etxien txerri gizenák eta beiyek esenieki? éez, guái ta lén lan in bér da* (*). *bai zera! Auzteko zoon ura* (*). “¡Ca! Bueno estaba para dejarlo”.
- baiya* “la vaca”; *bi bai, bei*.
- baiya* “el cedazo”; *iru baiya* (sic), *bi galbaiya* (sic); *irimbai dana ausi aa*.
- bákizu amak nola repartitzen duben nik repartituten bezela, ezta? Ta frailetako soruu tokatu zizaiten* “y me tocó la heredad de los frailes”.
- bajákik* (ika) *eskuez ee* “sabe también vascuence”.
- bara gutxi* “pocos limacos”.
- bargi* “la pendiente”; *barga gaiztu, gerba gaiztu; bargagaimin* “en lo alto del derrumbadero?”.
- barka zazu* (*) “perdone V.”.
- bart gaubin* “en la noche pasada”; *barko gauba*.
- barre gutxi* “pocas risas”; *oiyek barrik* (*)! *Aik barriek eta aik...* (*) “¡qué risas!”.
- barrideti barridia* “de calle en calle, de barrio en barrio”.
- baserriti* “desde el caserío”.
- basokatuba* “el gato montés”.
- basoziarra* “la ladera del monte” (sic).
- (bi) *basurda* “jabalí”.
- bat-batin sortu zan, bat-batin mobitu zan* (*) “se movió de repente (el que yacía como muerto)”.
- bateonbatek baso bat ardo emán, bestatzuk, berriz, eskarrik askó* (*).
- batin ankaikin urratzen deula* (2 s.) *batabestiai zankuá* (2 s.) *án ibili gindan gaubúra ézin lokaturik alxímiskan; eta lorik in bee jagi ta...* (*).
- batza eskasak jukázkinai* “tenemos huertas pobres”.
- batzuiya* “el ajo”; *bi batzui* (3 s.).
- bauskazkizubei, ee?* “¡los tenéis, verdad?”.
- bearra* “la hierba”; *bearsoro batzuk* “campos donde se siega hierba”.
- bedatzigaraiyan* “a eso de las nueve”.
- begimakurra* “el bizco”; *begiminiya* “la pupila”.
- begitilat* “1) una pestaña; 2) una ceja (sic)”.
- beinekin eztot ikesko lasa* “(oyéndolo) una sola vez no lo aprenderé holgadamente”.
- békainá* “la frente”; *bekain guziyá*.
- belarriya* “la oreja”; *belarritakúk* “los pendientes”.
- belaur bat* “una rodilla”.

beli "el cuervo"; *bi bela*.

benduba "la merienda".

ber dan bekela "como se debe".

berdinak "iguales".

bereixin: *Ikus nikén suiya taetxekiat besti zan Jose, ie sémi.*—*Bai.*

—*Ta muttiku ee bai kamionan puntan, bereixin.*—*Baitare.*—*Ta:*

Patxi ikusko iepa. Ta i eyitzan agiri.—*Goizin yonitzanen ni (*).*

bertati bertaa "de cerca a cerca".

bero zoon bá ta itzelin yón ber.

*besalaiya kentzeko ganaubeiri. Besalaiya da alkarretziten dia. alkarroo-
la, bulkau alkar da ézin zan ailau, bota iten zian (*).* "los bueyes
cuando iban uncidos...".

besotakú "el ahijado".

beste kasuít (10): *guamak autzi zuan náuriú* (11), *txikitxu mitzan só-
braréé* (12), *eta auntzak atatzéko oean áutzi, ee? tauntzak atatzé-
ko, etama soroá* (3 s.); *áuntza, áunzterdi fán eta ni óeán; surik
ein* (2 s.) *éz tezeréz da atáiyen sentitu nen garáiyen negarrez ásu
tripeko mina nukalata; tama gaixuu artu botilioi ta pulidonea (?)
gorde teske naurimateko (*).*

*Be etortzen dia Donóstiayati, Panplónati eta inngúru guzitati eta no-
labait egún ona izéten dan gaztejendík* (13) *baderuitei pálomatia-
la* (14) *zurí-zuriya bidé luzín* (15) *datózilá eta irrintziz da bákizú
irrintziz néska-mutilak eta errómeiyán dánbolina* (16) *ta jotzén
da etxáfuaketa tiatzen dá* (17) (*).

*bede luzi: An mendiya iyo ber zen ba; sufritu in ber dau arutza faten
ee oinez: bide luzi (*).*

bideberiya "la carretera".

bietsa "lo ralo"; *biestu* (3 s.) "dejarlo ralo entresacando".

biets (2 s.) *txingerra* "el dedo meñique".

bigai batzuk "unas novillas".

bigerren udí txárta "(es) el segundo verano (que hace) malo". *Baiyá
guai* (s. I) *erremeiyo aundiyej jeén, dirúba bakon bá, baiorduban
diruik éz (*).*

biguna "lo blando".

bikiyak, irukiyak, laukiyak "mellizos, trillizos, cuatrillizos".

(10) *-út* bi donu ta erdi gorago *-su* baiño (A.J.I.-k).

(11) *náu-* ta *-i* donu batean; bitarteko *-ri-* donu-erdi jaixten da (A.J.I.-k).

(12) *sóbra-* donu batean; *-re-* donu bat beerago; *-é* donu erdi bat igotzen da (A.J.I.-k).

(13) *-te-* donu goragoan, baiña *gás-* indar geiagokin (A.J.I.-k).

(14) *-lo-* donu goragoan, baiña *pá-* indar geiagokin (A.J.I.-k).

(15) *lu-* ta *-in* donu batean; *-zi-* donu bat gorago (A.J.I.-k).

(16) *-bo-* donu erdi gorago, baiña *dán-* indar geiagokin (A.J.I.-k).

(17) *dá* iru donu ta erdi gorago aurreko *-tzen* baiño (A.J.I.-k).

bilatu, bilau "hallar".

(bi) *bildotx* "cordero mayor que no ha cumplido el año".

biliskorrian doo "está en cueros".

biotza (3 s.) "el corazón".

biotzun (3 s.) *gutxi* "poca hiel".

biriki "el sabadeño (chorizo más ordinario)"; *bi birika*.

birikak "los pulmones".

biturriya "la púa (de la horca)"... *eta geó legúntzen zanin ontziyá lasturá sardiekin, bi sardakin, bi biturriko sardiá* (2 s.?), *bi biturrikua* (18) *lepiziko. Bueltiéman aik eta gerrieino, loodiya* (19) *zoon lastuata; eta geo txikitzen zanin irú bitúrriko sardák, iru biturriko sardi asten zanin, úra pozá! Ya áusiik* (*).

bixi-bixi ein "hacer cosquillas".

biyer jai, etzi jai; neska-mutilak ala nai. Bier (2 s.) *ezkon ber dai* "se casarán mañana".

bizargili "el barbero".

bizartaiyan "en la barbería". *Eztok aitu?—Ala aituinau atzo bizartaiyan* (*).

bizerrasko "muchacha barba".

bizersuba "el barbudo".

bizitza gutxi "pocas viviendas".

bizkarra "la espalda"; *bizkarrezurra* "la columna vertebral".

bizkorra "el ágil, rápido".

borda gutxi "pocos corrales".

borobil-borobila "lo muy redondo".

borondate onakin "con buena voluntad".

borrosto batzuk "unas hojas, de las que envuelven la mazorca".

bostor(t)za "el apero de 5 púas"; *bostortu* "labrar con dicho apero".

bota in da "se ha caído"; *bota jütunet gaiyenak* "he echado la mayor parte".

buezak, buexak "las tijeras"; *bueza txikiak* "las tij. pequeñas".

bultzurrun bat "un riñón".

buluntzarriya "la sartén pequeña, como un cazo".

burnindai bat "una pala de hierro para meter el pan en el horno".

(bi) *burnisarda* "horca de hierro".

burniya "el hierro"; *bi burni*.

buruba "la cabeza". *Neska formalak gaitun geo gu. —Ori, ori, ori;*

(18) *-kua* (*kue*) onetan ematen dio itzari indar aundiena. Baiña ezta erreza nola. Batek *-kúa* ipiñiko, luke, besteak *-kuá* (dit.). Ditongo ondo egiña izateko *-u-gaillentxo* gelditzen dala ematen du. Nere eritzian gertuago lebilke *-kúa*, *-ú*- orri oncorengo *-a* berealaxe ta indarrakin batzen zaiolarik ere.

(19) Silaba batetik bestera laburtuaz eta indarra gutxituaz.

- ori, ori intxorrorren aspiyan, e? Gu geo neska formalak gaitun gau-
re burubai, e? Txikitxotako ezgenden gu, e? Gaure burubak ezgen-
dukazkiela txikitako (*)*. Or dee séi burú "ahí hay seis cabezas".
burutsin doo "con la cabeza descubierta".
(bi) *burzil* "eje de carro".
buztena "la cola"; *bi busten*.
dainuba "el daño".
danbori "la pandereta"; *bi danbora*.
dantza in ber dezubei biyok ()*. Bai (s. 1), bai (s. 1); *dantza iten zán*,
zengaiti ardazketan gáuboo kuadrilak inguátzen (3 s.) *ginan ba ne-
sakiyak*; *ta geo arutza mutikiyak-eta fáan* (20) *da geo dántza* (21).
Ba zortzitan sártuu (22) *ero lenxoo eta amáiketan átaa*; *amaika
bitartin (*)*.
dezueu "os lo hemos".
diabruba "el diablo".
diemunin "en el día siguiente".
dirdirrakín: San Inaziyon sukaldi bee zerak, kean (2 s.) *dirdirrakín fron-
talak eta zérak*; *dána yakus zegun apaiz arrek*.—*Bai, mesede in
zezubein*.—*Ezin sinistatuik etorri ginan etxea (*)*.
dirubaskoukai "tienen mucho dinero".
dirudunak "los adinerados".
domeki "el domingo"; *bi domeka*.
doóla abandoso gáuzi "que haya abundante la cosa".
duaú. Guk esáin (23) *duaú* (24) *txulétat atatzéko, zuk eztezúla nai
oiléskoiken (*)*.
duazu, duozu (?) "usted me lo ha".
dunbi "el cencerro tripudo con boca estrecha"; *bi dunba*.
eakus (2 s.) *ber dezkizut ilaan amabi izenák: ilbeltzá, otsailá, mársubá,
apibilá, máiyetzá, garágarrilá, gárilá, abuztubá, úrriyá, lástailá,
ázaru* (25) *tabéndubá (*)*.
ebaiyak "las cortaduras".
ebeindako: Aik ebeindako artzen zein ura eta akabo ain dantzak ()*. "lo
tomaban para sí y se acabaron sus bailes".

(20) *fá-* ondorengo *-an* baiño indar geiagokin eta donu erdi bat gorago eta aurreko *-ta-tik* ere donu erdi igotzen dala (A.J.I.-k).

(21) *dán-* ondorengo *-tza* baiño bi donu gorago eta indar geiagokin; *-tza* onek azkenean igotzera bezela egiten zerbait (A.J.I.-k).

(22) *sár-* eta aurreko *-tan* donu batean; *-tu-* donu erdi jaixten da; *-ú* donu erdi igoaz eta pixka bat indar geiagokin esaten da *sár-* baiño (A.J.I.-k).

(23) *-in* donu bat beerago *-sá-* baiño (A.J.I.-k).

(24) *-a-* donu-erdi bat beerago *du-* baiño; *-ú* bi donu ta erdi igotzen da (A.J.I.-k).

(25) *-ru* donu goragoan egiten du *-za-* baiño; ala ere indar geiago eztio eman. Beste izenetan azkenko azentua da indartsuena.

edadi gutxi "poca bebida".

edarra gutxi: *Bi edarra-ur agan ekarri* "trae dos herradas de agua".
edozainek (4 s.) *etzakien* (3 s.?) *ondó mubérratzen, orí edozeinek etzá-kiyén* (*).

egoaizi "el viento sur". *Eguaizia* (3 s.?) *zeilén* (2 s.*) "corría el sur".
egosi "1) cocer; 2) comprar". *Egosten duá* (s. 1) *orrek astok Pernandoi* "se los compra".

egu "el ala"; *lau ego*.

Eguberako eguteri "la solana de Egubera"; *bi egutera*.

egueldiya egonaiya doó "el tiempo está con tendencia al bochorno".

Egueldii beira geé taetzau ezerreiten "y no hacemos nada".

egún aundiya ta egún artakó iten dau jendik, nekázai-jendik, oóilarrá urté guzian (3 s.) *oilúkin batea úreín, oiluk kontentú oilár arrekín da bezpéran-e kentzén zaiyé oilúeiri oilár urá urrengo egumin jatekó ta oiluk-e tristé eta oilar ura jatén dena berriz álegeré* (26), *klaró* (27), *alégeré* (28). *Ta oilárta il bér, oóilarrá, aundi-yogú* (*).
egundu "tejer"; *eguna itea* "a tejer".

egunon Jangeikuk daigula "buenos días nos dé Dios".

elatzuba "el llar".

elizakuk eman "dar el viático".

Elkuraindarra "la Virgen de Erkuden".

elkorra "lo duro y seco".

elokika batzuk "unos frutos rojos del espino albar".

elorriya "el espino albar".

eltxo batzuk "unos mosquitos".

eltze bat "un puchero".

elurra fara-fara denbora txar batekin (*).

elurte bat "una nevada".

eme bat "una hembra".

emeti seiyyetan ata goizin eta bosgarairako arutza, laubak ero bostak ingururako arúzza (*).

eraitzi zait (s. 1), *irautu zait ura zala* "me ha parecido que era aquél".

erakaiya in dau "ha hecho una locura"; *iru ero* "tres locos".

epela "lo templado".

erbiya "la liebre".

(26) *-lege-* indar gutxiagokin eta donu ta erdi beerago á- baiño; *-ré* iru donu ta erdi igotzen da (A.J.I.-k).

(27) *-ró* bi donu ta erdi gorago *kla-* baiño (A.J.I.-k).

(28) *-lé-* donu bat igotzen da; *-ge-* donu bat jaixten; *-ré* bi donu ta erdi igotzen (A.J.I.-k).

(29) Itz onen azkeneko *-t* ezta entzuten, baiña ixillunetxo bat gelditzen da bere lekuko.

- erdealduna* "el castellano"; *erdeaz* "en castellano"; *Eta erdealduna nolabai* (29) *zán, ézin itzik ein an eskuez* (*).
erdetsuba "el baboso"; *erde gutxi* "poca baba".
erdibanaku "lo que se tiene a mitades".
erdoi gutxi "poca roña".
erguneri "la comadreja"; *bi ergunera*.
erainezkeoz estau aurik ein "después de sembrarlo no ha llovido"; *erei-tekua-smu* (5 s.) *baukák?*
ereimun "anteayer".
eriyotzi (*) "la muerte"; *bi eriotza*.
erkina "lo raquítrico"; *erkin bat*.
erlataiya "el colmenar"; *erlatei gutxi*.
erleino gutxi "poca niebla".
erle bat "una abeja".
erlejuba "el reloj".
erlontziya "la colmena".
ernai doo "está para parir".
erraina "la nuera"; *oitat errain*.
erraiyak "los riñones (?)".
errapí "la ubre"; *bi errape*.
ezta guaindo erre ogiya "cocer el pan".
(bi) erregina "reina".
erreka txikiya "el riachuelo".
errena "el pincho"; *bi erren*.
errendaketan doo "está vomitando".
erretena "la presa del río".
erriko etxi "la casa del Ayuntamiento".
errixoriya "el gorrión".
erru "la teta (hablando de los animales)"; *erroko mina* "el mal de...".
errotazaiya "el molinero"; *bi errotazai*.
erruedi "la salamandra"; *bi errueda*.
errukiz "de compasión".
esan ezazu zenbat balio dein sagarrak eta patuko dezubei.—*Patzeko intenziyuakin ezai sartu naure sagardia*.—*Aaai! Ura eguna, urá, urá*.—*Aaai! Néegarréz. Aizkenin batek peztat, bestik sei sueldo, bestik... eman zutiein sagardunarri, nagosiyarri. An patu zein lio bat kotxeruk eta nagosiyak! Ta arrazoi zukan nagosiyak. Kotxeruk ezpalitu geatu, kotxeruk esan balau: "ez, eztezube artu ber". Ai enéee, ai ene. Nik uste neén itsetsi ber zeila biyak* (*). *Esan zua-ken (ika) "me lo dijo"*.
esenatu "despertarse".
esene gutxi "poca leche"; *ardieseni* "la leche de oveja".

eskola pixketxutekin "con un poquitín de escuela".

eskualduna "el vasco"; *eskueaz* "en vasco".

eskúbera-ortzáik ataiten zian da, eskubera-ortzáik urien sartú testutzén. Aik-e edózeinek etzakiyen geo biltzen agótza. Aik-e airin-airin jasó ber zain, granúa jasó bee. Bi gizón biltzén eskúberiekin, besta(a)tzúk araruakin eta eskúberien burubekin atzea biltzen. Ura (sic) zizaiyón arrautsá. Emakumieperriíz agotz-izerakin goiko ganbara burubén, emakumieyatén goiko ganbáraa. Gizakumieperriíz-é árdua gustatzen zaiyonai éskilera-burúba jotá ágotz ura alde batea ta bera kasketaku burubekin artuta ódola daiyolá ().*

eskueldiya "el manojo".

eskueriakin "con el vascuence".

eskukara gutxi "pocos puñados".

eskuturra "la muñeca".

eskutxiya "el puño".

espila "el cerrado".

estaldu "cubrir(se)".

esti "el intestino"; *iru este*.

estutasun arrekin "con aquel apuro".

etorr(i) ber dau Joxépa.—Umikin?—Umikin.—Zenbat dukazki.—Bi.

Bi mutikiú (30)?—Bai. Lenguun, lengun bieldu zuan Joxepan zarranak "la primera paga" patu zuiyen; kobrau zena aminai bieldu zuan: 30 duros. Geiyeirein zeén. Eta arrekin txuletana eta kafe bana artzéko; bazekiela gaiyoo ezala aileu ber, baya urrengo paga aundiyoó izen ber dala eta ososu bielduko duala.—Gaiizki zee olako ilobakin.—Bai. Orá (sic) ba ().*

etseikiya "el vencejo (de centeno) para atar trigo".

etxeina "el tejado"; *etxain guziya*.

etxi zaitu (*) "cuidar la casa".

etzidamu "tras pasado mañana".

eyiz akordatzen sutan nola il genduzen Etxabarrian zaku-pilak, ike-tzak? Gu ezpagina izen demoniokei izúuugarriya izen ber zan an. Sobrare zakumat sutan zagón eta andi jarri zan da... ().*

ezáiyen-ezáiyen "poco a poco": *buéltakan-e nólanai estau ibili ber, ezáiyen-ezáiyen bueltiematen zaiyolá, álxé, béstela txisteraziyeik-ee dána móntondu itén zein lasto guziya (*).*

Ezein nái ura kántatzi (31).—Etzein nái ura kantatzi: bekatú, bekatú (32) () "no querían que se cantara aquello, porque era pecado".*

(30) *-ki* donu erdi beerago aurreko *-ti* baiño; *-i* donu erdi gorago *-ki* baiño (A.J.I.-k).

(31) *kán-ta-tzi*: silabatik silabara donua jatxiaz (A.J.L.-k).

(32) *be-ka-tú*: bietan silabatik silabara donua igoaz (A.J.I.-k).

ezin iyotsi ot "no lo puedo tragar".

ez, jáuna "no, señor".

ezkaatza "el espacio entre la puerta de entrada y la cocina"; *ezkaatz guziya*.

ézkerrá "la izquierda"; *zazi ezkerrera* "váyase...".

ezkila gutxi "pocas campanas". *Argi-puntuban txantxáan-txantxáan-txantxáan asi zian eskilaiyek...* (*).

ezkiluso batzuk "unos arrendajos".

ezkurbikorra "la bellota de roble".

Ez Madrilá taez Donostirá taez iyoraez gu. Gu fatea ero básoá ero sóroá; alá berko dau gu (sic) *onéskeo* (*).

ézpainák "los labios".

ezpal bat "1) una astilla; 2) una gavilla de trigo".

ezpartinak "las alpagatas". *Neská, ezpartinatan galtegai izen ber dinau* (3 s.) *emeti arutza sei zortziko goiti; iyo in ber dinau kotxe ortaa* (*).

eztai gutxi "pocas bodas".

eztaimuba "el recipiente con un asa para beber agua".

eztariya "la garganta".

Estau (3 s.) *gúk denbóraik* (4 s.) *pasáu* (3 s.) *léitzen. Náiko lanáa ganaubak gobernatzén. Alá eztákiau isketan ee batzu(k) bekela, egiya esáteko. Gu(g) dakiaú motél* (*).

esten-zulu "el agujero en la oreja para señalar las ovejas".

ezti gutxi "poca miel".

Ezton kónbeni aisken patzi; patuitzán San Antonio Parútan. Sanántonio Parutan botatzen, patzen boon porrubá, umedadi franko ailé-tzen zaiyón; baiya pátsen boon ábustubán... (33) (*).

eztuka fameliyaiken "no tiene familia".

eztula "la tos"; *eztul bat*.

ezur bat "un hueso".

etzrukak nik, neguako bildurrik etziwkát (*).

jan: Agudo balin bazaazei, antxe dail pñlotakan (*) "si vais pronto, allí anda jugando a la pelota". *Eta faten gindan Santamartiritáa eta an meza-diruba osasuna ta bakiandako emán, ganaubein suerte oneakó eta faten gindan geo oinéz zereá, basuk aurreá Zumarragáa etan San Pedron bezela bazkaiyakin jéndia* (2 s.) (*).

fari "el cencerro"; *bi fara*.

faramiya "el badajo del cencerro".

(33) *pá-tzen bo-on á-buz-tu-bán*: *pá-* indar geiagokin, *baíña -tzen* donu bat gogo; *bo-* bi donu beerago *-tzen* baíño; *-on* donu erdi beerago *bo-* baíño; *á-* bi donu igotzen da ta indar geiagokin ondorengo baíño ere, *baíña -buz-* donu bat igotzen da oraindik; *-tu-* donu erdi bat jaixten; *-bán* bi donu ta erdi igotzen da (A.J.I.-k).

Farol aundiyrá arkaten gainin zoón.—Argitan.—Argitan (*) “sobre un arca... alumbrando”.

fede guziya “toda la fe”.

ferrazaile bat “un herrador”.

fráiliek faten emen zian Alapunte bakizu puskat yanda geo patuko zein; eta faten zait étxea ta: amá, praper (?) bat eman ber duozu (?), zengaiti frailieik (34) praperakin (?) yaten dei txitxiya () “la carne”.*

gaildurra “el caballete del tejado”; *gaildur guziya*.

gaitzetsiya “el cordero a quien abandona la madre”.

gaxo bat “un enfermo”; *gaxo* “un poco más”.

gaizki aziya “el mal educado”.

gaizkiesana “la maledicencia”. *Arróntzatekin seiréndakó, eta guadi?*

Etori zortzikuna balio zeila arróntza bakoitzák. Baya nún zeen zortziku, zortziko gutxi zeenda, diru gutxi zoondá ézin ján. Arróntziarrekin oliyu ta ekar ber zeen ba, ardópixkatetá tézin ján. Arróntzi? Arróntzák-kin manteaskogauza ekar ber zan ésene pixkat saldutá olá.—Guetxién, guetxín sssékula etzan faltau diruik (3 s.).—Ez, sekúlez.—Béti dirúba. Guk beti ureitzen genduzen iru bei (2 s.) eseniekin eta barride guziya gue inbiyéz, be guk iten genduben ganaubekin fuerte lana egin eta guk-e beti komodako kajonán zurrin-zarrán béti dirúba án. Eta emán zegubein guaitai (2 s.) tamai oso bizi txarra; jende gaiztuek (2 s.) zeen oon ingúruban eta inbiyá, eta inbiyarrekin bétik gaizkiesana eta guamak ein zeén mi gaiztuek ixiltzeko ta onea ematekó mézat ata zeen. Dón Kastó barridien da: Don Kastó, mézat ata ber dezú mi gaiztuek ixiltzekó, onea emateko, gaiztuek onea eman zála. Ta: Bai, bai. Bazendei klinikán aldioko bát jendi póztu inen litzake, liaya nolabait góra zazein lan iten dezubeita, jendiak estau góra diyunik ikus nai (). Galbaiyuak (3 s.?) onnndo patuikén (3 s.), sekulaikúseztuun bezelako benázko Galbaiyuk an paso bateti bestea errezatzen.—Kantaitán, nolabai tugú dakizkiaun Jesukriston kánták ba ikusten gendubenin pasú urá pasioko kánták kántatzen fatén ginden paso bateti besteá; zengaiti guk eskuez Jesukriston kánták dakizkiú (4 s.) lagúndubez liburuti. Dának kántátzen genduzen lén eskúez (*).*

galdaiyóla bérái “que se lo pregunte a él”; *eztot galdein bateree* “no he preguntado nada”.

galdu “extraviarse”.

galtzarpe guziya “todo el sobaco”.

gambela guziya “todo el pesebre”.

(34) Itz onetan entzuten dana ezta -liik, ezta -liek ere, garbi beintzat. Obeto derizkiot -lieik, baiña au ere ezta segurua.

- gar gutxi "poca llama".
 garagarra "la cebada".
 garesti zonen "estaba caro".
 (bi) gargandila "bolitas carnosas que algunas ovejas llevan pendientes de la garganta".
 garitxo gutxi "pocas verrugas".
 garizizpiya "la caña del trigo".
 gate bat "una cadena".
 gatzá eman "salar".
 gatzáiya "el cuajo"; bi gatzái.
 gatzontziya "el salero".
 gaubon "buenas noches"; gau ta egun "día y noche".
 gaur gaubin "la noche que viene".
 gaurok bakarrik fain gaa "iremos solos".
 gauza gindaneti, ganaubein aurreti, sorúun tola (*).
 gazin: Eta esan zuan niri aizpik, Juaniták: gazin arboliarrengana, arboliarrekk jukán ostó zabála tarbolaundiyyarrengana gazin (*).
 (bi) gatzái "dos quesos"; fain gaa zuiloban txabolaá an gatzá ján... (*)
 "a la choza de su sobrino".
 gatzainale bat "una castaña" (al grano mayor le llaman ale; al menor, bikor).
 gatzainasko doó? gatzainaskó?—Otsak dianez bera emen dator ezkurrá ta págaxiyá ta gatzainire gutxi (*). Gatzainak plantatú basúan lanik-e sorúun etzoonin, gatzáinadiya plantatú eta... (*).
 gatzanbera gutxi "poca cuajada".
 gatzura gutxi "poco suero".
 geldí-geldíya iyo naiz "he subido muy despacio".
 gelditu zían (2 s.) soinúbeik, danborak eta danak gelditu zían (2 s.)
 da guai erdeáz: "hasta las tabernerás anillo de oro; los caños de la fuente lo pagan todó" (*).
 gerrikú "el cinturón".
 gertau: Iketzetaa fan eta gertau zait nauri, fan iketzetaa Araiyaiko, ee?
 Ta iketza deskargatzen zeguein an Araiyaiko fabrikako. Eta an idi bat lotú, bat áskau, ee? Idi bat áskau ta bestiai be eriakín lotú andaitzai ta etortzen ginan atsaldin seietán atzea etxáa amazapi peza ta erdi iyetzekó (*).
 gertubán, gainea "además, cerca".
 gezurtiya "el mentiroso".
 gibél bat "un hígado".
 gilborri "el sebo"; gilborra gutxi; ...gilborra ero zerbaiten eské ta... (*).
 gildí "la cereza"; bi gilda.
 giltzi "1) la llave; 2) el clavo". Etá bi giltza eman zezkiyen-e (le dió),

bat zeruko ataiko giltzi ta besti iférmukú; ta gu árek iréita fan bérko dau gu zérua ero iférmua ta arire konbeni zaigú ondó eti. Arek giltzátukazki bá, zeruko giltzi ta iférmukú, San Pedrok, bi giltza aundi dukazki bá eta arire konbêni zaigula ondóiti (*).

giltzazulú "el cerrojo".

giro ona "el buen tempero".

girtená "el mango". Bai, baya aurtengo udi bezelako udáik eé ezínau ezautu (3 s.), guai-e irurogétasei urte báí (s. 1) aurténgo udi bezelakú; bigerren udi badón guk ezautzen daula; yí eta Mariana eta ni fan gindanin-e Oláxtia(r)a oláxtiar batek, erdealdunak ekar zitubela arkolak "titos" izéna.—Bai "muelas, muelas".—Iruízen (3 s.). Eta ni txikiyá, seirénbat urte olá eta zek biyok, yik iru urte geiyóó eta Marianak eta ik kapazo lenoko oiyyetati batek girtén bateti ta bestí besteti Olaxtia ta ni zen atzeti ségi; fan da an patú "titos o muela" oiyyetati eta etxeáa (35); pozés; indiyabaik etzanen izen urtiartan-da (*).

gizarajo, gizajo-gizajuá! Barkatuko al dauzkik Jangoikuk nik barkatzen dauzkiten bezela "que Dios te los perdone como yo te los perdono" (*).

giyer gutxi, gierra gutxi "poca magra".

gizenkiya "la parte no magra de la carne".

Gizon batek, ee? zukan anri alferra eta aspertu in zan berakin eta ekarri zen Etxarriko feriaá eta soinin artúu (36) eta yail zen bueltakan feria (3 s.) guziyan garráaxiz (37): anra ederra ta merkéee (38)... anra ederra ta merkéee. Ta beak: esan tzak ba ona naizela.—Ona izen baitz etxeako izein yitzan. Ezan egosi iyork: txargure iyor ezta izeten, alfergura (*).

goiko ganbari "el local bajo el "safai".

goinatuba "el cuñado"; iru goinata "3 cuñadas".

Goitibeasten gaá gurdíyakin, egúr-gurdíyá dezentiá (4 s.), ganau gairxuoíyek asten dia bidían da irristakan auríyarrekin bideti atetzen dá eta bidiautzí (3 s.?) eta ganau(b)oiyek páusoik ein bee gurdíyurá... Ausi zan frémuba eta goitíbea (3 s.) Balánkalekubá esaten

(35) Itz au bestetan *etxea* edo *etxea* idatzi dut, baiña bien bitartekoa litzake obeto eta, gaiñera, duda egin diteke -e- ori ditongo dan ala ez urrengo -a- rekin. Une onetan luzeago egiten du eta *e-txea-a* deritzait gertuena. -*txea*- bi donu ta erdi gorago da *e*- baiño; -*a* bi donu ta erdi jaixten da atzera (A.J.I.-k).

(36) *artúu*: -*tú*- donu bat gorago *ar*- baiño; -*u* donu bat jaixten da pixkanaka (A.J.I.-k).

(37) *garráaxiz*: -*á*- indar geiagokin eta donu erdi bat gorago *garr*- baiño; -*a*- donu erdi beerago -*á*- baiño; -*xiz* indar geiagokin eta donu erdi gorago -*a*- baiño (A.J.I.-k).

(38) *merkéee*: -*kéee* indar geiagokin eta donu ta erdi gorago *mer*- baiño; azkeanean apur bat jaixtera egiten du pixkanaka (A.J.I.-k).

- gendum*, *Balánkalekún*, *án Prointziko* (3 s.) *mugáan*. *Aitak abandona* *zen gúrdiyá bea salbatzekó eta eskerrik ásko gurmutterrak arrapatu zela arbole bat eta arboliantan geatu zan gurdíya*. *Gurdiyoi-e getu zanín, deskargatú gurdíyoi, atzea bi biejerditan áta bide óneá, zeinti bideti áta in zan gurdíya be buruba salbatzaiti eta eskerrik askó aitak eiten zela beti Aiterén da Semiarén Espiritu Santu Jaunen izenién. Amén* (*).
- goiztarra* “el temprano”.
- goldau* “arar”; *bi golda* “dos arados”.
- gona luze-luze batzúkk aztalez josúkk* “unas sayas muy largas llenas de barro” (*).
- goriya* “lo candente”.
- gosaiya* “el almuerzo”.
- gosetzen zanin* “cuando se ponía con hambre”.
- guai beste bizimodubatoó*, *baya ólaxe ibiltzen gindan* (*).
- guaita* (2 s.) *bakizu Aldasoronín* (39), *tabernoiyetan ta...* (*).
- gu txikiya(g)* *ginalá guaita asarratu zan amakin eta iyés in zeén*, *Ameriketaa ziyula bai, ta “a Burdeos”*. *Eta géoó* (40) *telegrami*, “membarco”, *etxaa*. *Gu damnok négaár* (41) *enbarkau Ameriketaa in zela-ta*. *Ilundu zen garaiyan aita etxea*.—*Ia zér pasatzen zan negarriteko*.—*íezen telegrami bieldu* (3) *enbarkau zela-ta*.—*Baiyéz, baiya enbarkau etxea enbarkatzi zala* (*).
- gu ya mangiekin da ezgaitun ba así berko*. *Jangoikuk bota berko gerun auriya goitíbea* (3 s. *).
- guaindokun* “hasta el presente”; *guaurren* “la vez próxima pasada”.
- guatu* (2 s.) *ogiya guatu* “levantarse el pan”.
- guesuk* “los padres”.
- (*bi*) *gurtera* “dos aros de cuero para meter el timón del carro”.
- gurtol bat* “tabla del carro (se empleaba también para llevar el pan al horno)”.
- gurziri bat* “clavija de madera que se mete en el timón del carro para sujetarlo al yugo”.
- gutxitxo eztaizein?* “no será demasiado poco?” *Gutxikin diru askoiten báu* (s. 1), *érrazo diru artuko dáu* (s. 1).—*Ori, gutxi ta garesti lan gutxiyóo biletzen datatzen*.—*Bai, baiya ásko ta garestióbe, ásko ta garestióbe* (*).
- ibaikalaiya* “el nadador”; *ibaikan dail* “anda nadando”.
- ibaiya* “el río (mayor)”

(39) *-ní-* donu bat gorago aurreko *-ro-* ta ondorengo *-in* baiño (A.J.I.-k).

(40) *Eta géoó*: *gé-* indar geiagokin eta iru donu ta erdi gorago aurreko *-ta* baiño; *-o-* donu bat beerago *gé-* baiño; *-ó* donu erdi igotzen da pixkanaka (A.J.I.-k).

(41) *damnok négaár*: *damnok* donu batean; *né-* iru donu ta erdi gorago; *ga-* donu bat jaixten da; *-ár* donu erdi igotzen pixkanaka (A.J.I.-k).

- ibintza gutxi* "poco rastrojo".
idergiya "la luna"; *idergitan fan da* "a la luz de la luna".
ifermuko etsaiya "la persona muy mala".
igitaidunak "los segadores".
igitaiya "la hoz"; *bi igitai*.
igitalaiyak "los segadores".
iguntziya "el escobón".
ilerriguntziya "el escobón de brezo"; *ilarriguntzi bat*.
iguraiya "el guarda de campos"; *bi igurai, igurei*.
ikes nuben pixkaat, ikesi nubén "aprendí un poco" (*).
iketzá ganameindakó oná, pixu gutxi, arinoó (*).
ikezkinak "los carboneros".
ikus genduzén danóiyek "vimos todas esas cosas"; *ikus genduken*
 (ika) "lo vimos".
ikuta "tocar".
ilarre gutxi "poco brezo".
il in dia danak; Graziana zoon len; gaixu il da; an ezto eskueldunik.
ezta iyorerere.—Astu in ber zaizu zurire eskueaz.—Ilko naiz aurki
ta an astuko zait.—Eztakiau ba ze izen ber deen (*). *Or iltzen da*
kontube (*) "ahí acaba el cuento". *Bai, guaindo fan dán ilan eme-*
intxorra "la nuez".
retziyán "el 19 del mes pasado".
ilberriya "el novilunio".
ileti bat "un tizón".
iletsuba "el peludo".
ili moztea niyú "voy a cortar el pelo"; *ila guziya*.
ilobat "un sobrino".
inbuluskan bota zan "cayó a vueltas".
indiyabaik ezpazoon etzon emen ezére jatêko. Ta lán in ber denak so-
rún patati aullá; gaubeako báí, baya aguardiako indiyabi bér eta
sekuriakin indiyabaik izen éz eta muelakin oituik yon éz, axkolakin;
bea geore zerbait jataití Olaztia fan da ekarrí eta urdaiya sartú
eltziarri eta urdai ura gordinik áta eta bestiura ordu batín pástat
inik gelditú eta urdai ura gordinik: bázkaí txarrá. Eta arrezkeó
aurtengo udi don estráinako eta nik-e aituinét "en este siglo" bi-
gerren udi dála séku; eta bát áá, urá lepiziku urá eta nik Ferminai
esan nuenén léngun eta orire izen zála titúeik éske bee lenguso ze-
ra Lukasen ama Graziana difunti ta biyak fan emen zianen Olaz-
tia (*).
intrordiya "el nogueral".
intxorra "la nuez".
intxosí "el saúco"; *bi intxosa; bi antxus* (?)

intza “el rocío”.

iorrutsi (4 s.), *ierrutsi* (id.) *autsa* “sacude el polvo”.

iperraisi “el viento norte”.

ipurmasaili “la nalga”

ipurtesti “el intestino recto”.

(bi) *ipuruko* “pieza de cuero que se pone en la frente de la vaca al uncirla”.

ira ebaitzen “cortando helecho”.

iraun dau “ha durado”.

irausi doo “está en celo la cerda”.

irediya “el helechal”.

irei “abrir”. *Orduban ataiyak irei zian zerukuk* (*) (después de estar perdidos en el monte con la niebla). *Jangóikuk esáten duenin iréitzekó arék iréiko geru guri* (nos abrirá) *atáiya. Atái txikiya izéni-geitiré kaitúko* (3 s.) *gaa gú* (*).

irinyalkiya “la madera sobre la cual se apoya el cedazo al cerner”.

irrintza gutxi “pocos relinchos”.

irristara gutxi “pocos resbalones”.

irruiti “lejos”. *Esain dot?* (—*Bai, bai*—neronek) *Juanitá, Juanitá, berriz ee fan ber gáitun Lurdesa, ee? Lurdésa fan ber gáitun, zeinti ásko gustáu zaigun Lurdésgo bieji.*—*Baya urtik jukazkinau guái* (42) *ta zérraz (?) fati (?) gu aldiartaa?* *Irruti jon úra, irruiti. Lepiziko bieji ónna in gedunen, óná* (43); *jénde onakin-da Panplónati asita pelégrinaziyún; Pamplónatire apaiz askó ta jénde ásko; emeti* (44), *emeti ótabederatzienbat-o ola dánok; oitabederatzienbat-o ólakonbat* (*).

iru etxe ionak (3 s.) “tres casas ajenas”. *Iru egun itz bee bazerutzien da guai medikuba ikusta itza etor zaiyó* (*).

Iruñeti gatozi “venimos de Pamplona”.

iruzkiya “el sol”; *iruzkitan* “al sol”.

isus-zuinak “las señales que se ponen en el campo para sembrar a voleo”.

isutsi “echar a voleo la semilla”.

itauliya “la mosca que es el terror de las vacas”.

itaurriku “el que va ante las vacas al labrar el campo”; *it(a)urriko dan.*

iteinak “1) las caparras de vacas; 2) las sanguijuelas (sic)”; *bi itein, itain.*

(42) *guái: guá-* bi donu igotzen da asieratik pixkanaka eta berriz ere pixkanaka donu bat jaixten da *-i-ra* bitartean (A.J.I.-k).

(43) *óná* idatzi dut, *ó-* ere indar berezi batekin esaten bai-du; baiña *-ná* bi donu gorago egiten du *ó-* baiño (A.J.I.-k).

(44) *emeti: -me-* bi donu gorago *e-* baiño; *-ti* donu ta erçi gorago *-me-* baiño (A.J.I.-k).

itोजना "la gotera (tanto la interior como la exterior)".

itsesun ezta urikaitu ber (*) "no va a caber el agua en el mar".

itsetsi aa "se ha pegado"; *ezta itsesten*.

itsubá "1) el ciego; 2) el divieso (cualquiera)".

iturriko-ta ibiliáiz (3 s.) *eure munduán?*—*Iturriko obeto ibil nauk ni naure munduban da muturreko májuk ee bai artu, eman zuzen ez niulako. Iturriko ibili gáituk, baya ori zer txarra zakén* (*).

itxi tu begiyek "ha cerrado los ojos".

itzaiya "el carretero"; *bi itzei*.

iyabiurrak "los mayales".

iyasi in dau "ha escapado".

iyak "los juncos".

iyó "moler".

iyortzi "frotar".

izaitu, izeitu: *gazin larruura izaitzea* "vamos a quitar la capa de césped a aquel campo"; *gaurok (geurok) izeituko dau larraina* "nosotros mismos descortezaremos la era"; *izai, izei ber da* "hay que descortezarla".

izeko "(la) tía"; *an doo izeko*.

(bi) *izera* "sábana". *Fan gindan goiko ganbárara eta an zoon jó gariya eta lastuk; eta lastuayen gámin (45) patu izéraák eta andi bean lau anra, lau emákume, eta goiti beste lau (2 s.) ta...* (*).

izerdiya "el sudor"; *izerditan doo*.

izerrauta doo zeruba "está estrellado".

izkundí "el lenguaje"; *bi izkunda*.

izotzá "la escarcha"; *izoz-garrangak txintxilixkan* "los carambanos colgando".

izterra "el muslo"; *izter guziya*.

izurratu: *onek izurratu júak* "éste sí que me ha fastidiado" (*).

izutu "espantar(se)".

jabe bat "un dueño".

jabebeikú "lo que no tiene dueño".

jaiskiya "el cesto (redondo y sin tapa) para traer nabo, etc.". *Gáuzá gozúk jáizkitan yatén tubei* (*). *Jaizkiyatiá (i-á) okóluko jaizki-yoiyek, baya...* (*). *Jaizkiya patúitukazu zuk fan dan urtin, guai urtebetetan. Bai okoluko jaiskiya* (*).

jaitxi "ordeñar".

jaiyotzeti "desde el nacimiento".

jakindura gutxikú "el de poca sabiduría"; *jakindui gutxi*.

jakinsuba "el sabio".

(45) *gái-ni-in*: irurak donu batean (A.K.Z.-k).

jalki "desgranarse".

jamaz doo ardiya "está balando la oveja"; *bi jama*.

Jangeikuan gerrikú "el arco iris".

jantzi: makur jantzi zai "os habéis vestido al revés".

jarri: Gu úmeók, zerín... txisteraziatan (5 s.?) *jarri eta pertikiekin piketzen ganáubeiri* "aidá, aidá" *etaurreti bestaát* (*). *Jartzen ziten aurreti* (*) "se me ponía delante".

jaso "levantar (una carga)".

jaunka gutxi "pocos ladridos".

Jendik garaiyartan-e iketza ber zeen plantxatzeko; guama difuntik ee ola artzen zeen iketza zaku-pare bat urte gustiakó, plantxaketakó (*).

jituk "los gitanos".

jokuba "el juego"; *iru joku iyez tut*.

jolasin daitza "andan jugando".

jorraitxo bat "una azadilla de escardar".

jorrau "escardar".

josi "coser".

joskina "la costurera".

jostarratza "la aguja"; *bi jostorratz*.

jukazkiyan (ika) "los tenemos".

justo-justu ailatu a "ha llegado con dificultad".

kafiya "el nido".

kaikuba "el cuenco".

kainuba "el caño".

kampotarrak "los forasteros".

kantaitak "los cantos (?)". *San Inaziyoa fan giñanin* (sic) *ee ekar gen-duzen kantaitak andi; an dee guetxin* (2 s.) (*).

kantakan doo "está cantando".

kapasta gutxi "caparra de oveja o de campo".

karrankatu a kukuba "se ha puesto ronco el cuco".

kaskarra, kaxkarra "lo que es deficiente".

kasku: buruko kasku "el cráneo".

katagorriya "la ardilla".

katiluba "la taza".

katuba "el gato".

kazkagarra "el pedrisco, el granizo".

kazkar gutxi "poco granizo".

kazola gutxi "pocas cazuelas". *Kazolakarar aza berde aitai afaitako* (*).

kea (2 s.), *kiá* "el humo"; *ke gutxi*.

kéarri "el ollín"; *kearra gutxi, kear gutxi*.

kimuki "el tuétano de los huesos"; *kimuka guziya*.

kipula frankotxokin nastuiken (3 s.) *zém* (s. 1) *óna!* “¡Qué bueno mezclándolo con bastante cebolla! (*).”

koilera gutxi “pocas cucharas”.

koipe gutxi “poca grasa”.

kolarre guziya “todo el aprisco”.

kolko guziya “todo el seno”.

komun bat “un retrete”.

konfiantzazkuak ero uriko zituen-da “los tendría de confianza” (*).

korostiya “el acebo”. *Eta bestat korostiyá, guaindo gogorró* (*). “más duro”.

kozkor jotzea “a destripar terrones”.

krisiluba “el candil de aceite”.

kukul: *Patataik ezto olako kukul batzuk besteik* (*).

kuleka gutxi “pocas cluecas”.

kurrillo batzuk “unas grullas”.

kurutza gutxi “pocas cruces”; *iru bidekurutza* “cruce de camino”.

labaina guziya “toda la navaja de afeitar”.

labi garbitzeko satarretako (*) “para escoba de limpiar el horno”; *bi labe*.

lagunatiá (4 s. *) “son compañeros”. *Laguna zerun ba arrek* (*) “aquél llevaba compañero”.

lainatuta doo “está nublado”.

laino mea “la nube tenue”; *laino zakarrak* “los nubarrones”.

laiyoti beira “mirando por la ventana”.

laiyotili “1) la ventanilla; 2) la tabla de la ventana”; *bi laiyotila*.

laka gutxi “poca maquila”.

lanbro gutxi “poca llovizna”; *lanbroketi* “el llovizneo”; *lanbroketan doo* “está lloviznando”.

langarra: *emen langarra eoten* (2 s.) *dan bezela an auriya* (*).

langila gutxi “pocos trabajadores”.

lantxurda gutxi “escarcha de árboles”.

lapur gutxi “pocos ladrones”.

larra “la zarza”; *iru lar*.

larre gutxi “poco pasto”.

larresorúk “los pastizales”.

lasatu “aflojar”.

lasu “lo flojo”; *ogi laso bat* “un pan fofo”.

lastateiyan “en el pajar”.

lastuausiin ber zeen eta lastuausteko denboria ózten bazán ézin lasturausi, garilastura; zimeltzen zán eta lan aundiak (*).

latza “lo áspero”.

lau aizpa gindán etán yoten gindan; aitek kapotia patzen zeen seña-
letakó etandi ez atatzéko; gastiá (2 s.) eta éunnn guziyen txerri-
yen ondun, négarréz; gastiák (2 s.) guaindo zortzi urté, etán txe-
rriyein ondúun (*).

leguna "lo suave".

leitu niyan (ika) "lo lei".

leiyu "la ventana"; iru leiyo.

leka gutxi "la vaina de la alubia".

Len-e aitu izen dot ba nik nekazai gizon bati aste guzia nekatuik so-
ruen da basuen pasáuta: nórr lukake jáiye pasatzeko durotxuét?
Baya úra etzoón (*).

lenbailen "cuanto antes".

Len etsoon há guaiño trilladoraik eta in ber zán ganauz eta biyorrakiin
zukazkiyenak biyorrak; beá (2 s.) guetxin etzon biyorrak eta ein
ber zán txisteraziyeikin. Txisteraziyoiyek muberratzen aita-ta osaba-
ta mailubakin txisteraziyen zuloiten, muberr aik sartzén. Ori dá,
muberrura dá, guai esaten duei "piedra de chispa" (*).

lengusu "el primo, la prima".

Lenoó faten gindán láiyáa soróá, órbela (46) biltzeá (3 s.) basóá eta
ekartzén genduben udáakó, orbelpiliten genduben basúen. Zér bizi-
modu tristiá (3 s.)! Éunnn guziyen aurrekalde guziye mustúik, iréik
dana mustúik negúko laimiarrekin, erlánuarrek sereno aumliivá eta
aurrekalde guziya, átorra ta dana mustúik; eskuberiekin éunnn gu-
ziyen orbélbiltzen; bizi tristia zan úra. Eta auriye iten zenín lixíbi-
teá auriyen espean negúban o udáan. Bestelá dirupixkat biltzekó
pion ero basuán (3 s.) da soruán (47) naiko lana, egúrta ekartzén da
orbela ekartzén naikó lana. Guaiño bizimoduba ezta dirúuz patzen.
Lenoko bizimodu tristiá (3 s.) soruak eta basuak kuidáu (2 s.). Guái
berriz etxien bertán semiek iten déi, gutanók, fosforuakin yásain eta
subura belaxe piztuik (3 s.) eta lén faten gindan áita ta biyok basóá
eta auribeé dana lantzurdiá (4 s.) kuando (-to?) elúrta ein zeela;
arboliaik itsetsúik lantzurdiakin. Ura dá izótza itsétsúik (*).

Lepiziko ganbari "el primer piso, donde están los cuartos". Lepiziko
urtien oinez fan gindan, ein gaure jansua biden erdiyén eta kán-
taitén: "Tira, Santa Marteri maitia dago errukiz betiá, berak alkan-
zatu dezagula osasuna ta bakiyá" (sic) (*).

Lepiziko aita fan zan da geo amá eta geo Isabél, zarrená, eta geo bige-
rrená, Marianá, eta geo ní eta geo Luisá, seirok yon gindan; anime-

(46) *órbela*: *ór-* indar geiagokin, baiña *-be-* donu bat gorago; *-la* donu bat beerago *-be-* baiño (A.J.I.-k).

(47) *so-ru-án*: silabatik silabara donua igoaz (A.J.I.-k).

liyeindako suerte eskasa gendukan etaeskatzeá (4 s.?) yake ona eman zegun lepeziko biejin, atzea bigerren biejeá, geo irugerréna ta ala... ()*.

lepu ebai "cortar el cuello".

lertu "reventar".

lixiberri bat "una cuba de piedra para hacer la colada".

lixibi "la colada". *Zortzi lixiba ero ber zituben zuritzeko matazak (*)*.

liyú "el lino"; *liyo gutxi*. *Lenbeziko erein, geo jorratu ezkuz (sic); geo átaa; geo ureá, urin zortziegunin; andiataa; geo trangatu; trangau baingo leno berriz jóoó.—Bai, jóo, jóoó.—Jó.—Ta geo trangau.—Geo zúbastú (sic) ta txarrantxatú ta árdaztú ta ásko (*)*.

lizerra "el fresno". *Bi lizerdi* "dos fresnedos".

lizundu "enmohecerse". *Atzoko ogiya jendik jan naiyéz eta gu berriz zortzi eguneku, eta ez lizuntzeiti yaten geduben kutxáa; izera zuri betin bildú eta ogi zimel-zimela jaten genduben; ez lizunduezkeo pózik jan. ólaxe gue biziya (*)*.

lodisamarra "un poco grueso".

lokatzakin zikindu nitzan "me manché con barro".

lotsatuik ze "estáis avergonzados".

lotubo jok "está más atado".

lubak artu nau "me he dormido".

luberritzea "a roturar".

lukaiki "el chorizo" (48); *bi lukaika*.

lumi "la pluma"; *bi luma*.

lurnarratuba "el corrimiento de tierras".

lurra "1) la tierra; 2) el suelo"; *lurra eman duai* "le han enterrado".

maikuba ()* "el médico".

maila gutxi "pocos escalones".

maiya "la mesa".

Maiyetz-inguruban gizentzen genduzen obenien séi (s. I) txerri ero zortziguél eta geo artetanak (sic) eaten (2 s.) zitubein aldioko lau bet sangratu etxién eta gurdiyan artúta yaten zitubein guetxeti txerriyek gizenduta ()*.

maizak zer moduz jatozik?—Maizak sekatuik jeek. Zertuik dee, eroituik deé ()* "los maíces".

maizporka gutxi "pocas mazorcas de maíz".

maiztarra "el inquilino"; *bi maiztar*.

mákarra "la legaña"; *makar bat*.

maki dee "están cojos"; *ganau gaixuk askotan ferra galdu eta makituik (*)*.

(48) Olaztiko euskeraren bereiztasun bat bezela izentatzen dute an *lukariki* esaten dala.

makili "el palo"; *iru makila*.

makurro zan ikezakuba suartuta urik ez iltzeko. Lurratatzeko sekú tantxeistiluak. Gurdiya bárratu bér; ustú eta zakuba erré eta ura galdu eta berriz kargau gurdiya eta berriz goitibea etráa; taolá (2 s.).

Ta pozik gurdi dana erre bee gelditutzen zanin ().*

makurtu "1) torcerse; 2) agacharse".

máldadi: eta an zoon jo gariya ta lastuk eta lastueiyen geimin patu izeraak eta andi bean lau (s. 1) arra, lau (s. 1) emakume eta goiti geste lau (2 s.) ta ézin lorik ein gaubarian ee.—Máldadi.—Máldadi.—Jende asko doon lekuban maldadi ().*

(bi) *malera* "pieza de hierro para limpiar la artesa".

mardula "lo lozano".

Marire etorr(i) ber dau.—Zein da Maria? anri? alabi?—éééz (49), alábii (50). Yon zan Fernandon alabian eztaiyetan etautzi seen guetxin soineku (el vestido) etortzeaiti festetan ().*

maritxogorritxo "coccinela".

Martinsaltalaiya "el saltamontes".

Martiretan zazpi sueldo patzen genduben mézi ().*

masdiyak "las viñas".

masurtak "las moras"; *bi masurta*.

maskuiya "la vejiga"; *bi maskui*.

mataginak "los colmillos"; *matagin bat*.

matsa "la uva"; *mas gutxi*.

mendi zelaiya (?) "el monte raso, sin árboles".

mentzaiya "la levadura"; *mentzai gutxi*.

metatu "podar".

mila izer "mil estrellas".

mintza "la membrana".

mirabuztena "la señal que se hace a las ovejas quitando un pedazo en la punta de la oreja y dejándola en forma de horquilla como la cola del milano".

mi guziya "toda la lengua".

moldatu: umioiyek ee guai mezako moldatu ber daiela (*) "que tienen que prepararse para misa".

moskortuik zon batek (*) "uno que estaba borracho".

motela "lo soso, sin sal".

muberratu "poner los pedernales en los trillos". *Ataiyen iten zien goizian txisteraziyek muberratú, txisteraziyek muberrau arriya men-*

(49) *éééz*: *é-tik -e-ra* donu bat jaixten da pixkanaka; ta *-e-tik -é-ra* donu bat igotzen pixkanaka (A.J.I.-k).

(50) *alábii*: *-lá-* donu erdi bat gorago *a-* baiño; *-bi-* donu ta erdi becrago *-la-* baiño; *-í* donu bat gorago *-bi-* baiño (A.J.I.-k).

- ditikarrita*; eta goizién gizonák, bi gizon sei txisterazi muberratzén pasatzen zein zaspitati zortziyabirtatin gosaitartia (*).
- mugerriya* “el mojón” muberri bat.
- muber batzuk* “unos pedernales”. *Muberra dá menditi ekarzen* (?) dan arri fin bét, eta urá kutxilo bezela afílatuik patú ber, ez llanóre; éz; ura púntiakín (3 s.) patú ber (*).
- mubertu tuu txisterraziyak ontzitako* (gizonezko batek).
- munak: buruko munak* “los sesos”.
- munduko ibilerók in diá* (2 s.) *bestaldea buéltau, kristaubak ez baya munduko lanák eta...* (*).
- musker bat* “un lagarto”.
- musti zak urin* “mójalo en agua”.
- musu-masaila gizenak* “los carrillos gordos”.
- mutila* “1) el mozo (de 14 años arriba); 2) el criado”.
- mutikiya* “el chico (hasta 14 años)”.
- mutilzarra* “el solterón”.
- mutu bat* “un mudo”.
- mutur mearra* “el morro estrecho”.
- nabojorran* “escardando nabo”. *Aurten naboik estik izen ber.—Atako tuk oindo.—íuu* (sudurrez), *ka.—Jaiioik etxak pa batzuk?—Baiya eroitzen ai tuk sekurian pasioz. Ta asssko dare ola, ásko* (*).
- nafarreirik eztau pasau* “no ha pasado viruela”.
- nafarraiya gutxi* “poca viruela”.
- nafarrukú* “el navarro”.
- nagitieki* “el acto de desperezarse”; *nagitiekán doo* “está desperezándose”.
- Nai denak diru pixkat ein, geore ezin ján nai dén din bat; zengiti bestelá prezíyuoiyek-e egósten asten balin bagaa egúno-egúno, jaten asten balin bagaa óndotxo nóra diyu kóntuba* (51)? *Jornalak oinbeste iyó díáero? Gáuzapai iyó. Urte bat ontan eé gauzak dának iyó tun, dának, gauza dánma-danak; ogiyá* (52) *éztón iyó; ogiyá, ori fáltóon* (*).
- rarruba* “el cuero”.
- nastugo* “más mezclado”; *nastuban* “en mezcla”.
- naurekisa* “a mi manera”.
- naurritu, neurritu* “medir”.
- naurriya* “la medida”.
- negartintinak* “las lágrimas”.
- néegarréz* “llorando”.

(51) *kón-tu-ba*: silabatik silabara donua jatxiaz (A.J.I.-k).(52) *o-gi-yá*: silabatik silabara donua igoaz (A.J.I.-k).

nekazan(t)zi da gogorró ar(t)zan(t)zi baido.

nesakiya "la chica (hasta los 14 años)"; *nesakiyak fan berremen dai mézáá* (*).

neskakuak (*) "las chicas".

neskazarra "la solterona".

neskí "1) la moza (de los 14 años arriba); 2) la criada". *San Pedroi anrilzizaiyon da lan askó, zeinti etré aundiya zan da, ta neskí ber, eta kapitán baten alabi artu zein néska; zengeiti militar orrek zukán anriakin bizimodu txarra, biziyosú; anri ta alábiautzi* (4 s.) *ta bes-tatzueinganá eta bizimodubure ez ikusteiti alábio (-u) serbitzeu fán zan. Neskiurá aita txarra izén eta atá zan olako abeatsa Pedrón etxea, serbitzea. Ta eztákit géiyoo* (53) (*).

"*Nik ogéi urte nukezkiyén fan nitzanin*". *Eta nik esan neen: orduan nik seirénbat urté. Geiyo emituben nik?* (*).

Ni ondó naon (ika) *émen; au lagún onóon; onek itzik ezin iten, baya onek kontúbak artu iten jitun; be onek maldadeik etxukán* (*).

nik endákin nún yon zan ee "yo no sabía ni dónde había estado".

niri píxkat lagundu zuein (*) "a mí me ayudaron un poco".

Nola guái dirúba aumentatu an askó, eztok guái basoberriken etztoek ganáuberrik ee; guái bizi gaa ganaubeé askozekin obetóo. Baya zéngaiti? Zengeiti guái, zengiti guaiko lan klasik ematen dén diru geiyó. Eta nekazantza ona dukana baidó, eztúkana errazo bizi á, zengaiti diruba ekatzen den árek. Ta guaire sorú beti soró eta beti pobré eta orrengaiti jendik soruk autzi in tú, terrenuk áutzi, larre de danak or, eta jendi diyú dirúba izeztéa eta arazoiyekin. Aurten ee zér jan ber dau nekazaiyak, zér bildu ber dau?—Eta nún duke-rretiru nekazai gizajuarrek bizi guziya basuan, peligrubán eta aiz-kenián? zér duká?—ezeréz.—ezeréz.—zér duká? ézzzeréz.—Aizke-nian ee nee suegrua nóla il zan? Gurdiya itzuldu gáineá eta biotze-ko (4 s.) zain prinzipala urratu zuán (2 s.) eta Jesukristo María Santisimak malien urein zen bezelá an ureineen aita gizajua gurdi aspiti ata eta naure buruko trapuba kendu ta abanikatzen (*).

Nukan txerri bat áundiya ta txerri aundiya bakizu belarriyaik áundü eta ikusteko estorbu egitén zuain (s. 1); *artu kútxilu, ébai bélarri-ya, puski kendu galanta, garbi-garbiya erreé, garbi-garbiyáin dael-tzeá* (2 s.) *ta txerriya biziik. Akaso polita. (—Odola botako zuen?—neronek) Báaái, odola kenduí tondo garbituí. Aziyoi enen inex peligruba ikus banau. Txitxiya. Orduben txitxi gutxikusten gen-duben ta urare aprotxatu* (*).

Nun da naure gogú, an da naure zankú (esaera zaarra). *Eta esan zuan*

(53) *géiyoo*: *géi*- indar geiagokin, *baíña -yoo* donu bat gorago (A.J.I.-k).

- ia nínqu naizén eta nik eakus (2 s.) nuan insignia, espáñolá, eta arrek esan zuan niri zala alemaná (*).
- nunaire zuzen ibili (54) ber (*) “en todas partes hay que andar derecho”.
- obetogo (*) “mejor”. *Da guai kejatzen gaá biziya gaiztu doolá, baya óbetoxo bizitzen da (*) “un poco mejor”.*
- ódaiyá “la tormenta”. *Asi zán odaiyá ta jostaiyék eta oinésturak eta-uritan eta deabrubeik patu zein bezelakoiken josita kurutzán asi zán ilúnnmpetán eta dana jostaiya; ála esaten zein; da deabru bát Jesukriston kurutziarren azpiyán ileiri, txumairi oilla kuzkurtuta zoón bát, txumairi áustén (2 s.). Eta bestat iyési ziyin (*).*
- odolkiya “la morcilla”; odolki zuriya “la m. de oveja”.
- oea “(la) cama”. *Egos genduben geliura lau oéakin eta gelartan patu genduben, kendu muéllia oea bakoitzai ta zórtziozá, lau oéakin zórtzioeá (3 s.?). Baya oea fan gindanin bárrez lértu bér eta geo an atso zar bat zóon eta atsuarrek iya konfesatuik gendén da báyézt. Ba biyer goizin konfesatzéko átzeta. Ia (2 s.) zéngaiti (*).*
- ogi arru “el pan fofó”; au ogi gozú! “¡qué rico!”
- oilanda gutxi “pocas pollas”.
- oilarra “el gallo”.
- oileskú “el pollo”. *Bier (2 s.) beste oilexko bát; eta Jangoikuk nai bau etzi béstaát (*).*
- oinezturi “el relámpago, el rayo”; iru mando arrapau tu oimazturik “tres machos”. *Oineztura gaiztúek asi zian eta jóstaiyék (truenos) eta fan gindan dána mústúek eta an aileatzen zoón ganbela txiki bet ta ganbelartan gonakendú, gonaik garbitú eta isegikan goiko ganbaratin patu genduzen; an patu genduzen iseriik arropoiyek; eta urrengo goizin sekatuik eta komunio artzéa konfesatu gindan bezperati-tá (55) (*).*
- okana “la ciruela”; bi okan.
- okelak: ze okelak dukatzien! “¡qué carnes!”.
- okerra “el tuerto”.
- Oláztarrák (4 s.), Zi-órdiarrák (4 s.), Urdintarrák (56), Iturmendiarrák, Bakáikuarrák (4 s.), Etxárriarrák (4 s.), Arbizuarrák (4 s.).
- Ziordi Naparruko lenbeziko erriya, Arabakin mugante (*).
- oliaziyu eman “dar la extramaución”.
- olo gutxi “poca avena”.
- ondarrak “los residuos”.

(54) *ibili*: atzeneko -i entzuten da, baiña oso laburra.

(55) *-tá* lau donu ta erdi igotzen da (A.K.Z.-k).

(56) *Urdin-* donu batean eta ondorengo sílaba baiño gorago (A.J.I.-k).

- ondasunakin* (*) "con los bienes".
ondo-ondoti, zaineti, ipurditi ataa "sacarlo de raíz".
ondu diá (s. 1) "han madurado".
ongarriya zabaltzea "a esparcir el estiércol".
ontziya "la trilla"; *ontzitan daitza* "están trillando". *Eta ontziyain bér eta denboriai beirá. Zénmbat kostatze zaigun ontziyeik eiti* (*)!
Ataiyan iten zan ontziya (*).
ooori da (*), *oooria* (*) "eso es".
opilki bat "un pan más delgado".
opo guziya "todo el talón".
oraitza "el calostro"; *orais gutxi*.
orbel gutxi "poca hoja seca". *Orbelare baemendator goitibea* (3 s.) *ordúzlen, orduzlén.*—*Sórtuko a zérbait. Jángoikuk-e éstau iyorítotzen* (*).
ordotsa "el macho de cerdo".
ordubitako bazkaitáa "para las dos a comer".
oremaiya "la artesa".
orepasuluk "los huecos del alero".
Ori eztakin ba danak eiten zeilá?—*Ori-e guamak* (2 s.) *etzen ba nai ori, eéztakit* (*).
oriya "lo amarillo".
orratsá "el alfiler"; *bi orrátz*.
orraziya "el peine".
orrazteko diruba "el dinero para peinarse". *Guaike orraztik eta guaike berriketakin nesakiyak eztukai gauzonik* (*).
orruz doo baiya "está mugiendo la vaca".
orz bat "un diente".
osaba "(el) tío"; *osabatekin* "con un tío".
osasuna: guai Ama Berjiniarri zérreskau ber duau? Osasuna ta baki.
Eta gutako baido geiyo umieindako, zeinti gu bizimoduba ata dau bai, ta guai umieindako ondasuna ta osasuna ta baki. Egiya ezta ba? (*).
oso doo ondu "está muy profundo".
ostatuba "la posada".
(bi) ostiele "viernes".
estu "hurtar".
osuna "el pozo profundo"; *bi osun*.
ota gutxi "poca árgoma".
(bi) otasa "pan con bastante salbado".
ote: ...ta gu berriz danok án espea iya milagromat iten ote zeen dan Madrílgo amraát jan zizaigunen biyóingana: ará, ori á naure semi, kotxiortan derubeinoi naure semi á-ta erreza zazubéi (3 s.) *iya mi-*

- lagru iten den Ama Berjinik naure semiandako. Eta biyok erreza-*
tzen yon gindanen erdi-negarrez ()*.
otola "la pala larga de madera para meter el pan en horno"; *bi otol*.
ots askó "muchos ruidos"; *arrek ots ein zuan* "aquél me llamó".
otso gutxi "pocos lobos"; *iru otsokuma* "tres lobatos".
oyukan "gritando". *Aik artu zittubein sagarraiyeke eta nagosiya kon-*
tuatu zan asten da, óooyukan asten da. Ai enéee! ()*.
ozka in "morder".
ozpina "el vinagre"; *ozpin gutxi*.
pagadiya "el hayedo".
pagaxibikorrak "los hayucos".
(bi) partz "liendre".
pastarrotza "la aguja de coser sacos"; *bi pastarrotz*.
patera "el plato". *Aik patérkarak jaten gendúzen ba!... Ura gossia!*
(-ia: dit.?) ()*.
Patxi, iten dian, sabukukin iten dian tiratakuk, nola zeiskiek aiyei (3 s.)?
—Uter (?), nai bok, nitirataku aitu (d)iat beti erdeaz-da. Ederrik
in tuú. Estopakian balak sartú eta manillakin otsa atatzten zuein
aik ()*. *Patxiyoi an yon balitza (*)* "si hubiera estado allí ese
 Pedro de quien hablamos".
Pedrore omun (ika) "Pedro también es bueno".
per(r)ejila gutxi "poco perejil".
pertikien akuluba "el aguijón del palo de arrear a las vacas".
pertza "la caldera".
pili "el montón"; *bi pila*.
pionai beintzet jatea ónnndo eman.—Játea ondo eman bayá, yának
estukaordi (4 s.) gauzónik (57). *Yán ee in zeen dá geo kontubek,*
geo gauzéz goiko gambáraa agótza yateko, geo pionik éz, etá éma-
kumiek (58) ási ber (59)... ()*.
piperra "el pimiento"; *bi piper*.
pipiya "la polilla de la madera".
pitsa "la espuma"; *pis gutxi*.
pitxera "la jarra"; *bi pitxer*.
pixuda doo "está pesado".
Pédro agúdu zala (60). *Mútilak etaemen zukezkiyein, peskadoreaun-*

(57) *gauzónik*: *gau-* bi donu ta erdi gorago aurreko *-di* baiño; *-zó-* donu ta erdi gorago *gau-* baiño; *-nik* donu ta erdi beerago *-zó-* baiño (A.J.I.-k).

(58) *émakumiek*: *é-tik -ma-ra* lau donu jaixten da eta donu ortan jarraitzen du (A.J.I.-k).

(59) *ási ber* donu batean, baiña *á-* indar aundiagokin.

(60) *zala*: *-la* donu goragoan, baiña indar aundiagorik gabe.

diyak emen zian (61) *da bakizú lán assskó, eta náiko lana emen zukan mutilairi agintzén; pizkórra emén zan, pizkorrá* (62). *Eta gio óla ezkontú ta faméliya izén da sántuin* (2 s.) *zan ba sóbrare* (*).

Porrubarrek estin inderrik artzén eta aurten gendúkanén batzán patátia fránko eréinik eta beandutxo patu jitunét eta batzortan erre-gatzik estin baliyo, danak erréik jeén; aurten batza eskása; borrajia bieldiz eréin dinét etez jáiyo. Ta guái aizkene ontan eréin dotená guai jatón, bieldiz errégauta; baya etxakinet zér jan ber dawn, zengeiti rejimen doon jendi bakin bein edade bat eskeo... (*).

premiatzen bagaá "si nos vemos necesitados".

Prointzenuk "los guipuzcoanos".

¡úlsubák "las sienes".

safaiya "el local más alto de la casa".

sagar gezaat "una manzana no ácida; *sagar mina* "la manzana y el manzano silvestres".

sagarrardo gutxi "poca sidra".

saietsa "la costilla"; *iru saiets*.

sakana "la hondonada"; *bi sakan*.

sagomi "el jabón"; *bi sagona*.

salda gaziya "el caldo salado".

saldu genduzkiyen "se los vendimos".

samurra: lur samurra "la tierra fácil".

San inaziyon kápaák arrébik bordátutá (*). *Sántatriakin ámaikaldiz óntzitakotan akordatzen gindén* (*).

sare bat "un pesebre (en forma de reja para poner la hierba a las ovejas)".

sarriya "lo cerrado y apretado"; *sarriyo patu* "poner más juntas las plantas, etc."

sartu zaitzezi barrua "entrad adentro".

sasiya, sasidiya "el matorral (sic)".

satagi "la tranca que usaban los carboneros para mover los troncos pesados"; *bi sataga*.

sator bat "un topo".

segaiyak, segalaiyak "los segadores de guadaña".

sega-poto bat "un estuche para guardar la piedra de afilar la guadaña".

sekura gutxi "sequedad, sequía".

semi diúla (3 s.) "que vaya el hijo".

senargeiya "el novio".

senarramaztik "los esposos".

sendatu "curar(se)".

(61) *e-men-zi*: silabatik silabara donu goragoan (A.J.I.-k).

(62) *pizkorrá*: silabatik silabara donua igoaz (A.J.I.-k).

- sendú* "lo robusto".
senide batzuk "unos hermanos".
sietsa, sieslekuba "el lugar pantanoso"; *bi siets* (2 s.).
sinistatzen dezu? "¿lo cree usted?".
sitsa "la polilla de la tela".
soin bat maiz "una carga de maíz"; *soinin ekar niken* "lo traje al hombro".
soingaina "el hombro".
sorginaizi "el viento arremolinado".
sorgin bat "una bruja".
sorginkei bat "una brujería".
soro bat "un campo cultivado".
sorra "el sordo"; *sor bat*.
surtako autsa "la ceniza"; *surtaa bota* "echar al fuego".
subandar bat "un cornejo". *Eta subandarrak bajukak zuluik barruan?*
Ez.—Batere ez?—Ezta baterere. Guaire ala dukat subandarrakin burziriya (*).
(bi) subandilla "lagartija".
sube bat "una culebra".
subetsak: ola bi ool bat bestian gainin ya járrüik, arotsak jarritá ta arekin "klás-klás-klás"; *subestu*.
suegaleako "para el costado del fuego".
sugurra "la nariz"; *sugurzuluk* "las fosas nasales".
suiya "el yerno"; *ogai sui* (2 s.).
sukalde bat "una cocina".
susea doo "está en celo la vaca".
sutaili "el herrero" (sic); *bi sutaila*.
suteiya "el crisol".
tainbéste úri do(o)la munduban, ainbeste úrr itsasun da ezтик ba omutza bialduko púxkaát Jangoikúk? Léztieu merézi? (*).
Ta kaitu zindain danok?—Al dan bezela moldau ginan (*). *Indarra zukein zaldi onak.—Zaldi ónak indar aundiya.—Bágoazi ta: A! sagarripee fan ber dau guai etxea? Omutza etorrita sagarripee? Jaitxi in ber dau emeti sagarrak artzeko.—Emen ez. Pixkat aurreaxoó sagardi obí eta sagarrobitee, an bai, ta an artuko tuzubei* (*).
talaburmiya "la pala para hacer talo".
taltalkan doo "está temblando".
taltalkari "el temblor"; *taltalkara batzuk*.
Táluú? talu eguno. Talu ta sardinzarra artu ta eskola arrekin (*).
tapilo bat "un nudo".
ieila gutxi "pocas tejas".
titerí "el dedal de costurera"; *bi titera*.
titiya "la teta".

- tokan* "tratando de tú"; *zukan* "trat. de usted".
triku gutxi "pocos erizos".
Trinidad egunin "en el día de Trinidad".
tuba "la saliva"; *tu gutxi*.
txaboli "la cabaña donde habita el pastor, etc."; *bi txabola*.
txal bat "cría pequeña de vaca".
txalbearra "cierta clase de yerba que se arrastra por el suelo".
txanbolin bat "un tambor".
txapeli "la boina"; *bi txapela*.
txapiskol batzuk "unos renacuajos".
txarrantxikin bi klase, ee? Bat fina geatzen zana, txarrantxan geatzen zana, fina; eta besti pixkat bastuogu; estupi eta misí esaten zizaiyon. Fina, misí ()*; *misa gutxi*.
txastarra, xastarra "lo pequeño y despreciable".
txibiti "la lazada"; *iru txibita*.
(bi) tximimi "chimenea".
txindurriya "la hormiga".
txinguri "el yunque"; *bi txingura*.
txintxuba "el que es fiel".
txingortu "requemarse una vianda".
txipuba "el chopo".
txirrika gutxi "pocas ruedas".
txisteri "la lombriz"; *bi txistera*.
txofrakiya "el nido de pájaro"; *bi txofraki*.
txoku: buruko txoku "el occipucio".
txondorra "la carbonera". *Txondor-leku batin anakak iya erre nitubén; iya txondor-lekubartan anakak erre, eta justo-justu libratu nitzan, justo-justu. Eta orduban místiik fan gindan Aranzazura (*)*.
txorikaka "el excremento de pájaro".
txorikuma gutxi "cría de pájaro".
txotxomar batzuk "unos palillos (para el fuego)".
txúmia "el copete"; *txuma guziya*.
uba naibok "vete si quieres".
ubelak "las correas".
ubaldí "la crecida de agua"; *bi ubelde*.
(bi) uberaxa "rana".
ubezaita "(el) padrastro".
ubezalabí "la hijastra".
ubezama "(la) madrastra".
ubezsemi "el hijastro".
ubezsemiidik "los hermanastros".
udaberriko lorak "las flores de primavera".
udaizkena "el otoño".

udara gutxi “pocas peras”.

ukatu “negar”.

ukulondo, ukulundo guziya “todo el codo”.

umezurzak “los huérfanos”.

umi “el niño, la cría”; *bi ume*.

unidi “la nodriza”; *bi unide*.

untza “la hiedra”; *untzosto bat* “una hoja de hiedra”.

urain, urein, urei “tener”; *ureiti* “el tener”. *Baya georé bakizú mentubartan pena ureimeti atzea alégeatu gindén andi ata gindanín, baya... (*)*.

urritza “el avellano”; *bi urritz*.

Urbíyan?—*Urbiyati berá* (*) “¿En Urbía?—De Urbía abajo”.

urreik (*) “oro”.

Urrengo urtin geo fan ginan Martiretaa.—*Erromeiya iten genduben guk. Fan San Inaziyoa etan konfesau ta komulgatu ein eta tira gosaldu ta Santamartiritáa; an eskatzen genduan zerá, ganaubeindako suerte ona eskatzen genduan Santamartiritan. Faten gindan aldapa aundi batin mendia (2 s.), bai, izerditan eta an erromeiyá; an subak eta in da eltzik-eta beotzén da án; da guk-e etxeti yan genduen jan ura an ee jan zerbait eta tiá (s. I) etxáa. An austen genduen guk erromeiyura eiten Santamartiritan. Bayan iten zan erromeiyóna (*)*.

ursaguba “la rata de río que come plantas”.

urtrago bat ean (s. I) *zuen* (s. I) *iturrin eta bertan eroitu zan, bee buruba ilik in zuen* (s. I) (*) “se hizo el muerto”.

urtu “derretir”.

urtxistinak “las salpicaduras de agua”.

usai gaiztú “el mal olor”.

ustaiya “el aro (de madera para el cencerro)”.

ustela “lo podrido”.

usu arrek nun duka egu? “¿dónde tiene el ala aquella paloma?” *bi uso, uxerratzen* “hozando”.

uzterriya “el yugo”. *Beste bain* (s. I) *batien ee ama uzterriai austen zola ta Don Domingo an ailau ta.*—*Baai* (63), *orduban ee* (64) *asarrau zan aitamakín* (el padre con la madre) *eta iru eguniin* (65)

(63) *Baai*: *Baa*-ren asieratik *-i*-ra lau donu ta erdi igotzen da; lenengo bidea pixkanaka egiten du; azkena, jauzian (A.J.I.-k).

(64) *orduban ee*: *é*- donu bat gorago aurreko *-ban* ta ondorengo *-e* baiño (A.J.I.-k).

(65) *eguniin*: *-ni*- donu bat gorago aurreko *-gu-* ta ondorengo *-in* baiño (A.J.I.-k).

- izbee biz* (?) *asárratuzkéo* (66) *ta nolabaizan karréterúu* (67) *ustérriai* (68) *autsínber* (69). *Don Domingó aldemeneko anri bisitaztea* (4 s.), *ta:...* (*).
- xakarra* "lo feito".
- yaili* "mover"; *lurra yailtzea* "a mover la tierra".
- yakusi laitzen* "enseñar a leer".
- yalki: irina yalki irin-baiyan* "cerner la harina".
- yan: txoritxutek yan dan* "lo ha llevado un pajarito"; *aik sagarrak deruzkiyei* "llevan manzanas"; *sagar bat derú* "lleva una manzana"; *aik derubei* "lo llevan".
- yan: ardu yan* "beber el vino".
- yantzi zaitex* "vístase usted".
- yazain: suba yazain da* "se ha encendido el fuego".
- yastun-pare bat* "un par de sortijas".
- yikurri: gastainak yikurtzea etorri* "ven a desgranar las castañas".
- yon* "estar, aguardar". *Nun yoo?* "¿dónde estás?". *Nun yon yai?* "¿dónde has estado?".
- zagiya* "el pellejo"; *bi zagi*.
- zailá* (70), *ikesteko zaila* (70) *dá, ikesteko zailá* (70) "difícil de aprender" (*).
- zainak* "1) las venas; 2) los tendones".
- zai gutxi* "poco salbado".
- zakiyen: óndo zakiyén mézia kantatzen, nípezelaxe* (*) "sabía bien".
- zaldikiya* "la carne de caballo".
- zanko guziya* "toda la pierna".
- (bi) *zaparrada* "chaparrón".
- zapatain bat* "un zapatero"; *zapatain koxkorrek* "los zapateros de agua".
- zapatu* "pisar".
- zarrogúk* (71) *láneakó* (*) "los mayores, para trabajar".
- zartaiya* "la sartén"; *bi zartai*.
- sarzaró txarra* "mala vejez".
- zata txarrak ata zaitzit* "me han salido malas albarcas".
- ze asto arrráno sartu jazkiniri Pernandok?* (*) "¿qué burros me ha

(66) *asárratuzkeo*: -sá- bi donu gorago a- baiño; -ké- donu erdi gorago -tuz- ta -o baiño (A.J.I.-k).

(67) *karréterúu*: -é- donu bat gorago karr- baiño; -te- aurreko -é- ren donuan, baiña indar txikiagokin; -rú- donu erdi bat gorago -te- ta -u baiño (A.J.I.-k).

(68) *ustérriai*: -té- donu erdi gorago uz- ta -rri-ai baiño (A.J.I.-k).

(69) *autsínber*: au- donu ta erdi igotzen da bere aurretik; -isín- beste donu bat gorago; -ber donu ta erdi jaixten da (A.J.I.-k).

(70) *zailá*: -i- luzetuz eta bi l-kin esaten duela ematen du.

(71) *zarrogúk* (-ou- ditongoaz) esaten ote duen ere banago.

- vendido a mí Fernando?”.
- zéiten* (2 s.) *leitu?* “¿para qué leer?”.
- zekorra* “el novillo”; *bi zekor*.
- zelai aundiya* “la llanura grande”.
- zerrautsa* “el serrín”.
- zeru urdina* “el cielo azul”.
- Zetako zu automobila?* *Automobil artan sartu ta mareatú eta án tubenak eta ztubenak bota bér. Zétakozú autómobila?* *Garbien-garbiendá pausoz da diyun jendia; pausóz, pausóz. Aunke pixkat nekatú gorputza sáno diyú. Bea automobilián?* *Automobilian gáixau itenáiz ni; nik eztot nai automobilik; óinez, óinez (*)*.
- zezen bat* “un toro semental”.
- sierra-zapuk* “los insectos acuáticos que otros llamamos *urzorri*”.
- zikiyu* “el centeno”; *zikiyo gutxi*.
- zila baindo beraxo* “un poco más abajo del ombligo”; *zil bat*.
- zimurguni* “la arruga”; *bi zimurguna*.
- zintzubo bazan!* “¡era más fiel!”.
- ziorra* “el palo cimbreante”; *bi zior* (2 s.).
- zirin bat* “una ciega (reptil inofensivo que otros llamamos *zirawn*)”.
- zirritu gutxi* “pocas rendijas”.
- ziya* “1) el junco; 2) el asador”; *bi zi*.
- size bilaa* “a buscar setas”.
- zizezkion*: *Ana zizezkion izena (*)* “se llamaba Ana”; *Ana zizezkion arrek (*)* “aquella que se llamaba Ana”.
- zizilu bat* “un banco corrido de cocina”.
- zoitiya* “el tepe pequeño con césped”; *bi zoiti*.
- zoiya guatu* (2 s.) “levantar el pedazo de tierra con las layas, etc.”.
- sorriya* “el piojo”.
- sorrú* “el dedal para heridas”; *bi zorro*.
- zotoli* “la cabaña de tierra en el monte donde se echa la comida a los cerdos”; *bi zotola*.
- soruba* “el techo de una habitación” (sic).
- zulanguna gutxi* “pocos altibajos en una superficie”.
- zuldurra* “el gusano que se le forma al ganado vacuno bajo la piel”; *bi zuldur*.
- zumí* “el mimbre”; *bi zuma*.
- zurezku* “lo de madera”.
- zurgina* “el carpintero”; *bi zurgin*.
- zuti* “de pie”.

Bat, bi, iru, lau (s. 1), *bost, sei* (s. 1), *zázpi, zórtzi, bederátzi, amár, amáika* (3 s.), *amábi, amáiru* (3 s.), *amaláu* (3 s.), *amabóst, amaséi* (3 s.), *amazázpi, emezórtzi, emerétzi, ogéi* (2 s.), *oitát* (2 s.),

oitábi, oitíru, oitaláu (3 s.), *oitabóst, oitaséi* (3 s.), *oitazázpi, oitazórzi, oitabederátzi, oitamár, oitamáika, oitamábi, oitamáiru* (4 s.), *oitamáláu, oitamabóst, oitamaséi, oitamazázpi, oitamezórzi, oitamerétzi, berrogéi, berrogeitát* (len bezela jarraitzen du *berrogei* osorik esanez); *irurogéi, irurogeitát* (berdin jarraitzen du); *larogéi, larogeitát* (berdin jarraitzen du); *egún, bèrráun* (2 s.), *íruráun, láuráun* (2 s.), *bóstáun, séiráun* (2 s.), *zázpíráun, zórtziráun, bederatziráun, mila* (*).

LENENGO ZATIAK (I)

I. Au aitzen doo? (2) (—Bai, bai—neronek) Ai ene!... Aranzazun oinezturekin ta jostaiyekin iketu gindén (3) eta urréngo (4) goizien (5) lagunok esan genduben: Ba fan berko dáu (6) Oñatitiaurrea (7) misteiyyuk ikusiyyéz (8) Brinkólaa (9). Eta gue pozá (10)! Sekula trénien (11) yon éz (12) eta trénien (13) fán ber (14). Ura pozáaa (15)! Trénien (16), Aranzazua (17) fándá (18). Ta póoozik (19).

Ta ailetu ginden Oñatiá (20) eta Oñatiartan (5 s.) jendik meza-tí (21) átatzen (22) eta gúu (23) jítuek (2 s.) bekela sáldo (24) aundi bát (25), ámalau (26) lagún (27), asi gindan kantaitén (28): “Señor; sí señor; de Madrid pintor...” Bárre (29) dánok (30).

—Ago ixilik (31). Galzéláa (32) sartú (33) ber jegunei (34). Oñatiantan (35); geo izéin (36) tun kóntuek (37) atatzia. —órrrengaiti (38) eztegunai garzelaa yain. —Ez fiyetú (39).

—Ba guai (40) besteat esán ber dinet (41). Lagun ura zélllebria (42) zán (43). Benitá (44) izená (45), ta (46): Ago ixilik (47), Benitá (48). Ta: Guai bestápa (49): “El paraguero...” Bárrez léertu ber jéndiann (50). átzeti (51) tarrá-tarrá-tarrá-tarrá mútiki ta nésaki saldo aundi (52) bát (53). Danok barréz (54) etaelizeti (5 s.) ata zien jendieik (2 s.) étzukein (55) zine berrik (56). Aik póoozez (57) bárrez (58) eta guk uste gárzelaa sartu ber gerubelá (59). Bayaik kóntentu (60) zeén (61).

Artan ailetu gindan estaziyo Brinkolaa. Trenaiikus (3 s.) gendubennin, úra pozá! Trénien (2 s.) sartú (62), sagar batzuk ee artu genduzén (63) an bidién (64), an ee bazén (65) sóbare (66), ta tíra (67) aik jaten Alsasuko estáziyooa trénien (2 s). Ura póza!

(—Orduan Oñatitik Brinkolara oñez?—neronek) Oñatiti Brinkolaa oinez, oinez, bai. Eztakit zenbat kilometro izein dian, baya an bueltakán-bueltakán misteiyyoik, aldioko bat, ikus genduzen. Eta guai aizken ontan yon naiz eta etzait ain pólita bidiura ereitzi, zengaiti orduban sekula ata ez etxeti ta orduban zan gutako gauza aundiya ura. Ta oinez, oinez. Guai automobilien eztuka graziaik. (*Isabel Larreak).

OARRAK.—(1) Lenengo iru zati auen azentu guziak A. K. Zubizarretaren eritzira ipiñi ditut eta donu-neurtzeak ere beronek egin dizkit. (2) *doo* silaba biak donu batean eta zerbait gorago aurrekoak baiño. (3) *gindén*: -*dén* iru donu ta erdi gorago *gin-* baiño. (4) *urréngo*: -*én-* pixka bat indar geiagokin eta donua ere apur bat gorago. (5) *gózién* (2 s.): *gói-* pixka bat indar geiagorekin eta donua ere pixka bat gorago. (6) *dáu* (s. 1): donu bat gorago ta indar geiagokin. (7) *Oñatitiaurreá* (5 s.): -*eá* indar geiagokin eta bi donu gorago. (8) *ikusiyéz*: -*yéz* indar geiagokin eta bi donu ta erdi gorago. (9) *Brinkólaa*: -*kó-* indar geiagokin apur bat eta donua ere zerbait gorago. (10) *pozá*: -*zá* indar geiagokin, baiña donua oso gutxi gorago. (11) *trénien*: *tré-* indar geiagokin bakarrik. (12) *éz* indar geiagokin ta bi donu ta erdi gorago. (13) *eta trénién*: *eta tré-* donu batean; *tré-*tik -*nien*-era bi donu jaixten da. (14) *fán ber*: -*nien*-etik *fán*-era lau donu ta erdi igotzen ditu; *fán* indar geiagokin *ber* baiño, alare biak donu batean. (15) *pozáaa*: -*zá-* donu erdi bat gorago. (16) *Trénién*: *Tré-* indar geiagokin bakarrik. (17) *Aranzazua* (4 s.): pixka bat donu beeragoan aurreko itza baiño. (18) *fánda*: *fán-* *Aranzazua*-ren donuan; -*da* apur bat donu beeragoan. (19) *póozik*: *pó-* indar geiagokin -*zik* baiño; onek, ordea, iru donu ta erdi igotzen ditu aurrearen gaiñetik.

(20) *Oñatiá* (4 s.): -*á* iru donu ta erdi -*ti*-ren gaiñetik eta indar geiagokin. (21) *mezati*: -*ti* iru donu ta erdi -*za-* baiño gorago ta indar geiagokin. (22) *átatzen*: -*tzen* jatxi egiten da pixka bat *áta*-tik. (23) *eta gúu*: *eta*-tik *gúu*-ra donu bat baiño geiago igotzen da; *gúu*-ren silaba biak donu batean, baiña lenengoa indar geiagokin. (24) *sáldo*: *sál-* pixka bat gorago ta indartsuago. (25) *aundi bát*: *bát* indar geiagokin eta iru donu ta erdi gorago aurreko -*di* baiño. (26) *ámalau*: *á-* indar geiagokin eta gorago ondorengo -*malau la-* baiño. (27) *lagún*: -*gún* iru donu ta erdi gorago ta indar geiagokin *la-* baiño. (28) *kantaitén*: -*tén* indar geiagokin eta iru donu ta erdi igotzen da. (29) *Bárrre*: *Bá*-tik *rre*-ra donu bat jaixten da. (30) *dánok*: aurreko -*rre*-tik *dá*-ra zazpi donu igotzen da; -*nok* ere *dá*-ren donuan, baiña indar gutxiagokin.

(31) *ixilik*: -*lik* bi donu gorago ta indar geiagokin. (32) *galzélau*: -*zé-* apur bat gorago ta pixka bat indar geiagokin. (33) *sartú*: -*tú* apur bat gorago ta indar pixka bat geiagokin. (34) *jegunei*: aurreko -*tú*-tik asita -*nei*-ra bitartean silabatik silabara pixka bat jatxiaz. (35) *Oñatiantan* (4 s.): aurreko -*nei*-ren donuan *O-*; -*ñá-* goraxeago ta pixka bat indartsuago; -*tion-* beeraxeago; -*tan* beste pixka bat beerago. (36) *izéin* (2 s.): -*zéin* donu bat gorago ta indar geiagokin. (37) *kón-tuek* (3 s.): *kón-* pixka bat gorago ta indar geiagokin. (38) *órrengaiti*: *órr-* gorago ta indar geiagokin; -*engaiti ez-* silabatik silabara donua

pixka bat jatxiaz. (39) *fiyetú*: iru silabak donu batean, baiña lenengoa ta azkenekoa indar geiagokin ta aurrekoa baiño bi donu goragoan.

(40) *Ba guai*: *Ba-tik guai-ra* iru donu ta erdi igotzen ditu. (41) *besteat* (2 s.) *esán ber dinet*: *besteat e-* donua silabatik silabara jatxiaz egiten ditu; *-sán* donu bat gorago ta indar geiagokin aurreko *e-* baiño; *ber dinet* donua silabatik silabara jatxiaz. (42) *Lagun ura zéllebria*: dana donu batean, baiña *zé-* indartsuago. (43) *zán*: bi donu gorago ta indar geiagokin. (44) *Benitá*: *-tá* indar geiagokin ta bi donu gorago. (45) *izená*: *-ná* indar geiagokin ta bi donu gorago. (46) *ta*: host donu jaixten da. (47) *ixilik*: *-xi-* indar geiagokin ta donu bat gorago. (48) *Benitá*: *-tá* indar geiagokin ta bi donu ta erdi igotzen da. (49) *bestápa*: *-tá-* indar geiagokin ta donu bat gorago; *-pa* iru donu beerago *-tá-* baiño. (50) *Bárrez léertu ber jéndiannn* (2 s.): dana donu batean. (51) *átzetí*: *-tí* indar gutxiagokin *á-* baiño. (52) *átzetí* ta *aundi* ta bitarteko guzia donu batean. (53) *bát*: zazpi donu gorago aurrekoa baiño. (54) *barréz*: *-éz* donu bat gorago *barr-* baiño. (55) *étzukein* (3 s.): *-tzukein* bi donu beerago aurreko *é-* baiño. (56) *zine berrik*: bi donu gorago *-tzukein* baiño. (57) *Aik pó-* donu batean; *-zez* donu ta erdi beerago. (58) *bárrez*: donu batean eta iru donu ta erdi gorago aurreko *-zez* baiño. (59) *eta guk uste gárzelaa sartu ber gerubelá*: *eta guk uste* donu batean eta beeragoan *bárrez* baiño; *gár-* pixka bat igotzen da; ondorengoa herriz ere beerago ta donu batean *-lá* arte; *-lá* zazpi donu igotzen da. (60) *Bayaik kóntentu*: *kón-* donu ta erdi igotzen da; *-tentu* pixka bat beerago. (61) *zeén*: donu batean, *-tentu* baiño pixka bat gorago.

(62) *sartú*: *-tú* lau donu ta erdi gorago *sar-* baiño. (63) *genduzén*: *-zén* donu bat igotzen da. (64) *bidién* (2 s.): *-dién* lau donu ta erdi igotzen da. (65) *bazén*: *-zén* donu bat gorago. (66) *sóbare*: *só-* ta aurreko *-zén* donu batean; *-bare* pixka bat beerago. (67) *ta tíra*: *tí-* donu ta erdi gorago aurreko *ta* baiño.

2. Amalabaik eta gu bi aizpok fan gíndan eta gu ailau gindenin estaziyoti Panplónaá, sekúla yon bee genden bá Panplonan da guk ikus gendubenin olako kapitale polítá gu arrituikén da geo elize guziyekorritu genduzén. Goizin ailau gindan bá zazpi-garaiyan ola, etatzea gaubin amabiyak artín egún guziyen elizeteti bestéa, Katedraleá (5 s.) eta danétaa. Eta gutako dánnaik politak zien (s. 1).

Geo prezosiyu atá ber zeen. Prezosiyoai ata zan. Santu bat pasau (3 s.), béstat pasau (3 s.), eta aik letrézidadekin zeduzkiyein sóbrarek karrótan santubeik; da ailau zan paso bát zazpi santukin: San Pedró eta Jesukristó eta eztakit zenbat izenekuk zian. Zázpi. Eta nobait kantidan San Pedro zegóban (—Atariyan dá— aizpak) Pedro subartan bérotzén eta patu zueín San Pedron ondún, pozal batín, ga-

sóliná o patu zuein (s. 1) San Pedro beotzéko, ee? (—Pedro zegúban atariyán da Pedro subértan berotzén; bere amoriyúak etzuben otz asko sentitzén—aizpak) Xo! xo! Baiya geo pinturiarrek artu zen sú, San Pedro an zoon beotzén pasuartan ta ango santu guziek suertzen asi zian da korreka an gizekume batzuk etor zian eskillerakin da subertaa bota zuein (s. 1) pozal-urá eta il zein (s. 1) subúra.

Ta gu penátuik (3 s.) eta guondun (2 s.) zeén erritarrak, bi, ta: Ai! Ori-ori-ori lastima pasuoi úndatzen sútan! Da esan zeen batek, batek esan zeen: Ondo doo ori errétzen. Da: Eztoo ondo, ez. Baya etzitzaiyon eréitzi (72) ondo pasura ikústiikin: ura poztu in zan erretzen zoolako. Ta aikin etorri gindan gu etxáa, dannak ikusita geo.

Bazkaiya kostau zitzaigún bina peztá, bina pézta: indiyaba zuriyá bijiliyán, biernes zan bá, eta bazoon gózuó indiyaba zuriyurá! Eta ogi beltza jaten genduben eta an ogi zuriya eta nólako bazkaiyein gendubén. Eta geo, bijiliya nola baizan, antxúk. Antxuk paterkara aunndí bat. Eta gosi genduken, danák jan genduzen da esan genduén (3 s.) bendútako ta afaitakó olako antxuk patzéko ogi baten erdiyen. Ogi oso baten erdien (3 s.) patu zeguzkiyein kilonbat antxó eta geo bi emeko bi gizon fan zian trenakin da aik ardu onna bilau zein eta maaajo afaldu genduben trénin ta bieje onna in genduben.

Da geo arrezkeo biéldiz (2 s.) ikús dot prezósiyura; hea lepiziyen géiyo txokatu zuán (2 s.) bigérren aldiyan baidóre. (*Juanita Larreak).

3. Nie lagun zelebre orrek zukan amare zelebria eta amak esaten zegún: Fan ber zaí San Mielá áurtengo údan. Da niri ainbeste gustatzen zait elizako kontuba... Nik zineik eta alako gauzak éz, baya elizeko misteiyuan póozik. Baiyétz fan ber gendubela San Mielaa. Bueno ba, ni fatéko lagun orrekin loiteá (2 s.) eta urrengo goizién (2 s.) fain gindela bostetako trénien, fain gindela (—Uberteaindo—aizpak) Uberteaino.

Fan gindan Uberteaino, Uerte Arakileaino fan gindán, San Mielaa. Ta San Miel ortan yon gindán eta urreina jatxi gindan Etxarria (73). Etxarriko feriyék Ama Berjina Errosaiyoko egunien. Musuba garbitu errekan danok eta an pixkat móldatu ta Etxarriko plazan án dantzán, gústoa alee, dánok. Ta ólaxe gue biziya. (*I. Larreak).

BIGARREN ZATIAK (74)

1. Amásei urtétan amabienbat o neská fan gindán, ee? Ta auri pixkat zakarren da kendu genduzén zerak, ezpartinak eta galtzák eta

(72) Azkeneko -i luzea egiten du.

(73) *Etxarria*: emen ere duda egin díteke *Etxarria* (-iá: dit.) ote dan.

(74) Bigarren zati auen azentu guziak A. J. Iturriaren eritzira artu ta ipiñi ditut.

bustitzeko bildurrák eta ségi; ta Santatriati aurréa, así Zeámako (3 s.) estáziyotí eta góra zúzen galdu gabe, galdú bee batére. Ta an biyorrák eta árdiyék eta alégentziyá. Ta Santatria genduzilá da ola tunelan moduko éstu-estuba dána aitzá, ee? dána aitzá; eta banáka-banakán fan gíndan, ee? banákan-banakán.

Ta píxketin Santatrian yoón, eskátu genduán (3 s.): Santátriá (4 s.), aize askotxo bieltzeaití datórren urtín ontziya garbítzekó, gariya garbitzekó, fatén zanín katílugariyá. Eta errézatú pixkát eta góra, iyó gindén zeláira. An ee biyorrak eta ardiyák eta anrak galtziitén, ebaik laní ein ardiyen laniekín eta gáltzaitén (3 s.) eta an alégentziya zoón. Arek bazeruiyen gutako zerúba agértu zala án, zengiti pasáu gendubén an estúsamar, lekú iluná ta aitzá; ta ailáu (2 s.) gindanin altuá (3 s.) án alégentziya: án biyorrak eta án ardiyák eta an arkumák eta arzáiyeek eé alegeré eta guré alégeatu (4 s.) in gíndan.

Ta geo dano(i?) pasátu (75) eta geo goitibeá (3 s.) así gíndan da aurípíxkát-aurípíxkaát ta ankutsín, májo; ooóndo fan gíndan. Ailáu (2 s.) gíndanin elíza baindo lénxoko iturriyartaa, ganbela... zerezko, arrizko ganbelií yotén da. Zúk ee ikúsko zenduen báaá? Beláxe doó zerá, Aránzazu. Arútzá jetxíezkeó (5 s.), yásta. An anak garbitú eta sekatu pañeluakín eta galtzák jantzí eta elizá. Ta an geo belaxe atsáldii... bazian ba bosták ero ailau gíndanin, ee? Eta konfesatu gíndan eta gio Sálbi belaxe.

An fraile txikiyak asi zian kantaitán kanta póoolibatzúk... Pentsa zerútik etór ziala aik... Atzékáldea bairatzeko bildurrák: Or atzékálde ortan zérrote dee olako kanta pólitak. Geo asi zian aundiyogúk indar aundiyogukin kantaitan bí aldétaa ta boza: ...Besteik eztúkat gógun. Eztákit nóla zan: ain póooliki kantatzen zaín. Gutako bazéruian ura zerúba zála.

Geo errósaíyu ta Salbí entzún da ata gíndan eta gaüre afai-moduba ein eta goiko ganbaranbatéa, lasto txikiya zoon lekúá (76). An faról aundi bát gauba pasatzeko. Bérrogeirenbát ero (77) géiyoo án Etxárrrikotá úrdíngo títúrmendiko ta Bakáikuko ta emekuk, dánok emekúk ta dánopatin Burúndakuk. Eta an etzoon lórik iteik (3 s.). Nola inén zan ba lo oinbéste? Eta amas etzan bá guetxi (2 s.) urá ta lastó txikiyen geinin. Jesúkristo lasto txikiyen gainin járri, ez, jáiyo ta gu lo itearé lasto txikiá (76) fan gíndan an.

(75) *pasátu*: -sá- indar geiagokin ta donu goragoan *pa-* baiño; -tu donu goragoan -sá- baiño.

(76) *ganbaranbatéa* (ala -teá: dit.?), *lekúá* (ala -kuá: dit.?), *txikiá* (dit. ala -kía?). Neure eritzirako idatzi diran bezela dabiltz gertuago.

(77) *ero*: sílaba biak iru donu ta erdi gorago aurreko -bát baiño (A.J.I.-k).

Eta argitu zeén, argitu zeen nóizbeit eta argitu zenin, ála, ondo argitu gabé atzé-aelizáa (6 s.). An-e komúlgatú, mezá entzún eta éztakipanik zér gosálduko genduben, txókolate-pastila(n)mát etxéti yanda, díruik etzondá, étzon dirúik (3 s.) gastatzeik (4 s.). Amá Berjiniái báí, Amá Berjiniandako dirúba emán zegun amák, baiya kastá-tzeko éz; etatzéa óinez etorri berriz ee; eta geo eto(r)gindán, oná, estaziyutee bá kalbáiyuk-ée bidéberrian (4 s.) Oñátia (3 s.) bitartin. Zénbatia (3 s.) misteiyúk? (78). Amábos misteíyo; misteíyo bateti besteá, erréztatzen, errósaiyuerréztatzen (7 s.). Eta gutako óndo santu politak zian aik. Zéin póoolitak zian! Sekula ez genduzen bá guk aik ikusi. Geo etorri gindán bidéberriz, pidéberriz geo, oinez aik eta Oñá-tiaindo, ee? misteíyuk ikustaiti; Brinkólaá, Jesús, Brinkólaá, aztuik, Brinkólaá, oinez. Éta geo tréin (79) etórri gindan.

Eta Padré Rikardon aita (80)... alkárrekin gendén, ee? Eta arék esan zegún: Iya nór lenoo fáten dan, zék tréin Brinkólatí eta ní oinez Aráiyaindó eta geo Aráiyatí atzéa oinez onútzaindo. Eta enkon-trau gindán frailiein parín. Aldápa aundiyoí bado bá, Isásikuoi? Urá oinez Aráiyati eta gu trenéz (81) Brinkólati. Alkárrekin ingurau gindan eta etórri gindan erría, frailiein, Kaputxino oiyenparéti asita. (*J. Larreak).

2. Ta San Pedrore, berriz, Jesukriston laguná (82). Jesukristokin ibil zan ura atzéti eskín ibil zíanin eta Jesúkristok atzéti hegíya zukán da arek etzakiyen. San Pedro falsó-samarra, ta arék-ee ura eskatzen zenín, neskík-e —zúk ee bakizú— neskátez-ee, neska ederrá-ta (83), ura eskatú ta pitxar gárbi-garbi bateti emán da: Jáinkuk dezúla senárgai txár. Ta Jangóikuk esán zuan, da San Pedrok: Jauná, ori, eztézu ori ondo esán; neskíorrek merezi au (2 s.) senárgai óna. Ta: Beráu (2 s.), ikuskoiyaú.

Úrrena bestetxé batea fan egárriyak eta: “Iya mesédez ur pixkat” besté neskati, ta: “Jáinkutezúla senárgai txár”. Ez, “senárgai óoon” emákume, neská zikín samarrarri. Ta: Jauná, ézaitzatzu óndo esaten; neska garbíyarri ta ederrarri senárgai txar esán douzu eta óni berriz senárgai on. Da: Beráu, Pedró; nesaki eder garbíyarrek gizon-e txarrakin atáko ik: bizimoduba, baiya bestíorrék (sic) kosta inén zaiyok, oonákin ee kostako zaiyok atátzi. (*J. Larrea).

(78) *misteiyúk*: -*tei*- indar geiagokin *nús*- baiño; -*yúk* indar geiagokin ta donu goragoan -*tei*- baiño (A.J.I.-k).

(79) *tréin*: *tré*- indar geiagokin, baiña -*nin* donu goragoan (A.J.I.-k).

(80) *aita*: *ai*- indar geiagokin, baiña -*ta* donu goragoan (A.J.I.-k).

(81) *gu tre-néz*: silabatik silabara donua igoaz (A.J.I.-k).

(82) *laguná*: silabatik silabara donua igoaz (A.J.I.-k).

(83) *ederrá*: silabatik silabara donua igoaz (A.J.I.-k).

IRUGARREN ZATIAK

1. Bestaldi batín fan ber gindelá Panplónaá. Ostegun Santu egunin fan bér gindela Ostieli Santu eguneakó prezosiu ikustea. Ta berriz eé an gauba egin neen lagúnan etxien. Lagunan etxien lóin (s. 1) gendubén eta urrengo goizien berriz eé goizeko mezaa fán da fan gindán Panplónaá. Ta Panplonortako bídíortán lagúnak in genduzen ferrobíariúk eta zentimoik patu beé Panplonaa fan gindán. Etorrí iguél.

Baya esán zuán (2 s.) nee lagúnan ama orrék: Zek preparatu ardo oná eta guk benduba preparatuko dáu (s. 1) Panplónan eta bidien fáin (s. 1) gaá afaiya ta bendubaitén (4 s.). Eta trén ortaa fateko zeroiyek, ferrobíario oyek gurí otseiteá Plaza Kastilloá eta zentimoik patú ber éz. Urá, aik-e ausárdiyak! Gúrik, e?

Fan gindán-e Panplonati bídíortán kórrikán-kórrikán da tren artan fistúotsá agúro fatéko makinistik prisa zoóla-ta. Ia zénbat denbora pasau gendubén Panplonortán. Merkánziyartan nóizbeit etorri ber Alsásuko erriá, prezosiyu ikusi tá nóizbéit.

Prezosiuoi ikusi eta bídíortán-e afáldu eta bendatu danak eín da amabitan etxá eta kántsa-kántsaifínik óndo desítukoearrápau genduben. (*I. Larreak).

2. Asiko naiz esaten? Besterromeyeteá fán gaá.

—Eskúrsiyú, eskúrsiyú—aizpak.

—Izketan eztakigu ondo-ta. Frailik ekar zegubein mandatubá ia nai genduben eskursiyoa fán, Estéllaa. Bueno ba, bayétz. Fan ginden emeti frángo jendé automobila béte, Alsasutí eta Oláztiti. Zazpítako fatékó Ayuntamentuko atáira. Zazpítan fatén gaá ta zortziak artin an yon gindán éspea... Eta bídíortan óndo fan gindán; Estéllaa. Estellortan ailau gindán eta mezáa. Padre Grabiél sermóean. Beandutxo ailau gindán: ya sermoeán mezártan. Andi jaitxi gindán ta Padre Eusebió guri bilé eta bilau zegún eta juntau gindán án. Eta geo bi lagun geatu zi-án Estéllan fruta egostén ero óla. ...Egueldi onna, oso béro. ...Nai zeenak ura ean (s. 1) zeén eta bera jaitxi gindán. Estellan ikus genduzen P. Eusebiok yakus zeguzkiyen konejubék eta ango gáuzak. Andi bueltan fan gindán bazkaitaá Estellatíi Urbasáa. Urbasortan bazkaldú eta geo errosaiyu entzún eta zazpítan Alsasúa (-suá dit.?) etorri gindán. Baya portubarrek íkera ematen zeen, ura ikusiken an goitibeakuik. Portu gaiztuá Alsasuko portubaú, íkera ematen zen.

—Iru portu: bat Lizárragaku eta besti berriz-ee zerekú.

—Oláztiko portuba beintzet makúrrena.

—Zudaireko portubere gaiztosamarrá; irú pórtu. Baya irurak onndo pasau genduzen, óndo. Kotxé aunduiuitan (?). Fan gindán zazpiénbat kotxe áundi: Lumbierdí, bí; Sanguesatí, bestáat; Tudelatí,

bestáat; Zaragozati-re, bá; Estellati-re bá beste kotxe bat; emeti bestáat; ta asko sortu gindan án, iruarren domeki zan bá Terziariueina.

Ta geo an dannak predikatu zeén been modubán. Bestáatek ee bá, emakume Zaragozako batek ee izketa ein zeén ondó. Eta Logroñoti berriz fan zianák, aik dantzá; aik ebein dánbolinakin eta... Dantzaiyák gaztik zi-án: iru gizekumé ta séi néska gázte, zuriz jantzikén lenoko lege-á; baiya óndo dantzaeintzein; eta danók, fraile ta danók airi beirá pasau genduben rato óna. (I. ta J. Larreak).

ALTSASUKO KANTA BATZUK (84)

ENTZUN ITZAZU

En-tzun i-tza-zu beka-ta ri-a a-ni-ma ba-ten ne-ga-riak (bis)

ja-kin de-za-gun sal-ba-tu tze-ko di-ra la-guz-tiz be-a-riak (bis)

(amaitzeko) guz-tiz be-a-rrak.

Entzun itzazu bekataria
 Anima baten negarrak (bis, asieratik)
 Jakin dezagun salbatutzeko
 Dirala guztiz bearrak (bis)
 Dolores (sic) triste zaure anima
 Zer dezu yarren esan zuk (bis)
 Negar oriek nere biyotza
 Erdiratutzen dirazu (bis)
 Jangoiku(b)aren ofensak dira
 Zuk dittuzunak ain damu (bis)
 Bi-oz (85) guziaz billa bazera

(84) Blasa San Román-ek kantatu zituen laurak, eta A. J. Iturriak artu ditu doñuak magnetofonetik.

(85) Bigarren aldian *biyoz* esaten du.

Ezta oraindi berandu (bis)
 Barren orretan senti dittuzu
 Jaunaren desengaitubak (bis)
 Utzi erakin dizute orain
 Lengo denbora galdubak (bis)
 Ai, naure Jesus; ai, naure Jabe
 Ai, naure Aita gozuba (bis)
 Urratu dizu infernukuak
 Ezarri (86) zuten lazuba (bis).

ABUR JESUS

A - bur Je - sus Ma - ria y Jo - se Jo a kin e -
 ta A - no ba - da - ki - gu Je - sus mai - ti - a
 ja - yo zan gau - ba da - la

Abur Jesus, Maria y Jose
 Joakin eta Ana

Badakigu Jesus maitia
 Jaiyo zan gauba dala
 Iñor berrionbat ezin eman
 Bera baido obia
 Belenenen jaiyo emen zaigu
 Gure Salbadoria
 Belenengo estalpian dago
 Jesus narrugorrian (sic)

(86) Bigarren aldian *ekarri* esaten du.

Soiñu eta kanta
Boza zoraturikan
Artzaiyak brinkokan
Jose eta Maria
Eguberri bezperan
Belenengo ziudadian
Allegatu ziran
Ordurako tristian
Nekatubak ziran
Josepek esan zion
Bere Mariari
Nik badakit estalpe bat
Eta segi nauri
Nik badakit estalpe bat
Eta segi nauri
Antxen deskansatuko
Zera triste ori
Ganbelan pagaturik
Astua ta idia
Ayen onduan zauden
Jose eta Maria
Oraziyua zuten
Beren afariya
Artan ekarri zuten
Gaubaren erdiya
Bere Seme Iguzkiya
Ikusi beria (sic)
Jesus munduratu zan
Ixtante berian.
Agilándo!

Oillarrarekin astua zan
 Idiaren erdiyan
 Bidian formaturik gatoz
 Gazterilla (87) guziya
 Limosnerua dala yetsit
 Emen-ko nagosiya
 Urria bielduko degu
 Zeinek daukan guardiya
 Nagosiya bezein prestuba
 Da etxeko anria
 Obeto kantatuko degu
 Askoz ere gaur baindo
 Jangoikua gaubon diela
 Datorren urteraindo.
 Agilándo!

GAUR DA

Gaur da naure kristaubak
 Zeru-lurrian festa
 Gazen guztiok Belenena
 Jesus jaiyo da-ta
 Aingerutxu bat dabil

(87) gasteriya "grupo de jóvenes" esaten du bere lagunak.

AMA BERJINA

Ama Berjiña Elkurainguba (88)
 Elurretako zuriya
 Esku batian iguzkiya ta
 Beste eskuban auriya
 Arguretako gordedi dauka
 Komeni zaigun guziya.
 Igurayon bat daukagularik
 Erminta txiki batian
 Odeiyak eta tenpestadiak
 Bialtzen ditu bertatik
 Eta frutubak oso ta leiyal
 Gordetzen ditu guegatik.

Arantzazun, 1963-ko Agustuaren 24-an.

A. Kandido Izagirre, O. F. M.

(88) *Erkudengua* esaten du bere lagunak.